

Mađarsko-hrvatski odnosi za dinastije Luksemburgovaca

Fadljević, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:484638>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij: Povijest- filozofija

Ana Fadljević

Mađarsko- hrvatski odnosi za dinastije Luksemburgovaca

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Osijek, 2012.

SAŽETAK

Rad se bavi hrvatskom i mađarskom poviješću u razdobljima druge polovice 14. stoljeća te prvom polovicom 15. stoljeća. Predmet istraživanja su odnosi Mađara i Hrvata za vladavine kralja Žigmunda (Sigismunda). Obraduje se povijest koja se odvijala na području tadašnjih hrvatskih zemalja te na teritoriju Ugarske (Mađarske). Razdoblje gotovo polustoljetne Žigmundove vladavine obilježeno je velikim promjenama u društvenom i političkom životu. To je vrijeme okarakterizirano sukobima oko kraljevske vlasti, dolazi do porasta vlastelinske moći te uzdizanja pojedinih velikaških obitelji. Rad obrađuje život i djela pojedinih velikaša kao što su vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, knez i ban Nikola Frankapan. Oni su u to vrijeme imali važnu ulogu u kreiranju kasnijih događaja. Također se spominje i prodaja Dalmacije (1409.) Mletačkoj Republici, te pojava husitskih ratova na područjima Ugarske i Češke. Dakako, drugi važan čimbenik bili su Osmanlije koji u vrijeme Žigmundove vladavine počinju prodirati na Balkanski poluotok, a kasnije i na područje cijele Europe.

KLJUČNE RIJEČI: Žigmund, vojvoda, husitski ratovi, Nikola Frankapan, Dalmacija

Sadržaj:

1. Uvod	5
2. Dinastija Luksemburgovaca	6
3. Žigmund – Ugarsko- hrvatski kralj	7
3.1. Ludovikova smrt	7
3.2. Karlo Drački	10
3.3. Bitka kod Gorjana	11
3.4. Krunidba i ustanak u kraljevstvu	13
4. Žigmund u ratovima	16
4.1. Stjepan Tvrtko	16
4.2. Bitka na Kosovu polju 1389.	17
4.3. Poraz kod Dobora 1394.	18
4.4. Smrt kraljice Marije i Stjepana Dabiše	19
4.5. Nikopoljski poraz	20
5. Krvavi križevački sabor	22
6. Sveopći pokret u Ugarskoj i Hrvatskoj	23
6.1. Sukob Žigmunda i Hrvoja Vukčića	24
6.2. Kralj u zarobljeništvu	25
7. Ladislav Napuljski	27
7.1. Ladislavova krunidba	29
7.2. Hrvatsko kraljevstvo 1404. - 1408.	30
7.3. Prodaja Dalmacije	32
7.4. Ratovi s Mletačkom Republikom	36
7.5. Kongres u Budimu 1412.	38
8. Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini	39
8.1. Slavonija u Ugarskoj	40
8.2. Hrvatska	42

8.3. Dubrovnik	43
8.4. Ugarska	44
9. Hrvoje Vukčić Hrvatinić.....	45
10. Žigmund izvan kraljevstva (1412. - 1419.).....	48
10.1. Sabor u Konstanzi	48
10.2. Husitski pokret	50
11. Odnosi sa Srbijom i Turcima	50
11.1. Nikola Frankapan	52
12. Drugo Žigmundovo izbivanje (1430. – 1434.).....	53
12.1. Baselski koncil 1433. i Žigmund postaje carem	53
12.2. Slavonski i Budimski sabor	54
12.3. Temeljni zakon za obranu.....	55
12.4. Seljački ustanak u Ugarskoj.....	56
12.5. Žigmundovi posljednji dani.....	58
13. Žigmundova smrt	60
13. 1. Nasljednici.....	62
14. Zaključak	64
15. Literatura.....	66
16. Prilozi	68

1. Uvod

Diplomski rad bavi se proučavanjem odnosa između Hrvata i Mađara u vrijeme kada tim područjima vlada češka dinastija Luksemburg. Još od 1102. godine Hrvatska je ušla u zajednicu s Ugarskom (Mađarskom) i nakon vladavine dinastija Arpadovića i Anžuvina, zajedničkim kraljem preko ženidbenih veza postaje Žigmund (Sigismund) koji je ujedno i jedini predstavnik te dinastije na području Hrvatsko – Ugarskog Kraljevstva.

Ovaj rad ima za zadatak da pobliže objasni situaciju i odnose u kojima se tada nalazila Hrvatska i Ugarska. Složenija je situacija kako objasniti odnose između ta dva naroda jer postoje razlike od jezika, običaja, a nadasve razlika u kojoj su Hrvati bili podređeni ugarskoj kruni i zajedničkom ugarskom kralju do Žigmundova dolaska. Smrću Ludovika I. Anžuvina i dolaskom Žigmunda na prijestolje, ta razlika se gubi i oba dijela Kraljevine izražavaju slično nezadovoljstvo prema vlasti Žigmunda, jer svojim dugim izbivanjima naštetio je cijeloj Kraljevini. To je razdoblje velikih promjena za čitavo Kraljevstvo, a kasnije je imalo odjeka i na područje cijele Europe jer Žigmund proširuje svoju vlast i izvan kraljevstva.

Kako bih jednostavnije napravila pregled Žigmundove gotovo polustoljetne vladavine, podijelit ću svoj rad na nekoliko cjelina (poglavlja) kako bih preglednije dala osvrt na sva zbivanja u tom razdoblju. Za početak ću iznijeti podatke koji se vežu uz dinastiju Luksemburg i njezine članove, nakon čega će biti više riječi o načinu na koji je Žigmund postao kraljem i pokušaj rušenja kraljevske vlasti kojima su pridonijeli članovi kraljevske vlasti i izbijanje građanskog rata u Kraljevstvu. Nadalje će više riječi biti o ratovima koje je Žigmund morao voditi, a također i o križevačkom saboru nakon čega je uslijedio sveopći pokret u hrvatskim zemljama. Reakcija na sam događaj bilo je Žigmundovo zarobljavanje i dolazak Ladislava Napuljskog u Zadar kako bi ponio titulu kralja. No, najbitnija činjenica po kojoj je zapamćen bila je tajna prodaja Dalmacije Mlečanima nakon čega je došlo i do dva rata s Mletačkom Republikom o čemu govori nekoliko dijelova u ovom radu.

U kasnijim dijelovima bit će riječi o Žigmundovu izbivanju i razlozima zbog kojih je dugo vremena izbivao iz Ugarske, događaji koji su obilježili to razdoblje sve do njegove smrti. Nakon toga slijede zaključak i prilozi koji su umetnuti kako bi se dobio bolji vizualni uvid u događaje iz tog vremena.

2. Dinastija Luksemburgovaca

Kako ću se u radu baviti ponajviše životom i djelom Žigmunda (Sigismunda) Luksemburškog za početak ću iznijeti glavne značajke o samoj dinastiji i njihovom podrijetlu.

Osnivač dinastije Luksemburg je Ivan, češki kralj (1310. – 1346.). Sin je rimsko-njemačkog cara Henrika VII., on mu je darovao kao feud svoju djedovinu, grofoviju Luksemburg (1310.). Iste godine oženio se Elizabetom, kćerkom češkog kralja Vaclava pa je bio imenovan i češkim kraljem. Svoju politiku usmjerio je prema Zapadu i proširio je teritorij Češke na Chebski okrug, Lužicu i Šlesku. Od njega i Elizabete potječe dinastija Luksemburgovaca u Češkoj.¹

Njega je naslijedio njegov sin Karlo IV. (1316. – 1378.). Odgojen je na dvoru francuskog kralja Karla IV. Lijepog, a 1331. postao je očevo namjesnik u Italiji nakon čega i moravski markgrof. Kao pristašu pape Klementa VI. izabrao ga je dio njemačkih knezova za protucara Ludvigu VI. Bavarskom. Nakon očeve smrti 1347., postao je kraljem Češke te je nakon smrti Ludviga VI. Bavarskog okrunjen i za njemačkog kralja. U dobrim odnosima s papom dao se u siječnju 1355. okruniti u Milanu za kralja Lombardije, a tri mjeseca poslije u Rimu za rimsko – njemačkog cara. Svojoj očevini posvećivao je posebnu pozornost i tako je posljednjih godina života zbog čeških poslova zanemario poslove Carstva. Češka se za Karlove vladavine općenito smatrala uzorom zemlje s dobrom upravom. Kako bi ojačao središnju vlast, nastojao je ograničiti povlastice krupnog plemstva i vratiti državna imanja koja su velikaši nezakonito prisvojili. U to se doba u Poljskoj pod Kazimirom III. Velikom, u Ugarskoj i Hrvatskoj pod Ludovikom I. Anžuvincem, u Srbiji pod Stefanom Dušanom, a u Češkoj pod Karlom počela oblikovati dinastičko - staleška država nacionalnog tipa, kao što se već prije formirala u Francuskoj pod Filipom IV. Lijepim. Država je postala javnopravni – subjekt prava.

Karlo IV. Luksemburški bio je i veliki poticatelj kulture, umjetnosti i školstva. Unaprijedio je prosvjetu pa je na njegov zahtjev papa Klement VI. osnovao u Pragu prvo sveučilište u središnjoj Europi (1348.), a jedna od poznatijih znamenitosti je i njegov most (Karlov most).² Prijestolje je namjenio svome sinu Vaclavu, a Žigmund je postao brandenburškim markgrofom.

¹ *Hrvatska opća enciklopedija*, Hu – Km, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Čakovec, 2003., st. 223.

² Isto, str. 529. – 230.

U vrijeme vladavine Ludovika I. Anžuvina, Hrvatsko - ugarskog kralja postavilo se pitanje Ludovikova nasljednika. Kako je on bio bolestan već dugi niz godina, shvatio je da mora proglasiti svog nasljednika. Ludovik I. sazvao je poljske staleže u srpnju 1382. godine na sabor u Zvolen u sjevernoj Ugarskoj i tamo za svog nasljednika odredio svoju kćer Mariju i njezinog zaručnika, Žigmunda Luksemburškog. Baš tim ženidbenim vezama, tadašnji brandenburški markgrof Žigmund, došao je na prijestolje u Hrvatsko - Ugarskom kraljevstvu.³

3. Žigmund – Ugarsko- hrvatski kralj

Nakon samog uvoda u dinastiju, najviše pozornosti skrenut ću na Žigmundov dolazak na prijestolje, način na koji je došao i kako su to prihvatili u Kraljevstvu svi staleži te pokušaj rušenja kraljevske moći u koje se uključilo cijelo Kraljevstvo. Zakomplicirala se situacija dolaskom Karla Dračkog te se njegovim ubojstvom podignula buna u Slavoniji i Hrvatskoj i proširila se na područje Dalmacije. No, to ipak nije spriječilo da Žigmund postane kraljem.

3.1. Ludovikova smrt

Ludovik I. umro je 1382. godine bez muškog nasljednika. Odmah sutradan poslije ukopa Ludovika I. okrunili su velikaši njegovu stariju kćer Mariju za kralja u Stolnom Biogradu (17. rujna 1382.), kao da mu je sin. Kako joj je tada bilo tek dvanaest godina, to je vladanje preuzela kao regentkinja njezina majka.⁴ Ludovikov san da njegova najstarija kći Marija naslijedi oba prijestolja osujetili su poljski velikaši kojima se nije svidjela ideja o vladaru koji ne živi u državi.⁵ Kraljica Marija još od 1374. godine bila je zaručena s brandenburškim markgrofom Žigmundom, mlađim sinom slavnog češkog kralja Karla IV., a mladoj kraljici tada je bilo tek 12 godina. Vlast umjesto nje preuzela je njezina majka, kraljica Elizabeta.

³ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., NAKLADNI ZAVOD MH, Zagreb 1974., str. 218.

⁴ Ferdo Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, Matica Hrvatska, Zagreb 1962., str. 215.

⁵ Laszlo Kontler, *Povijest Mađarske*, Srednja Europa, Zagreb, 2007., str. 109.

Ona i njezin palatin Nikola Gorjanski nastojali su što više uz sebe vezati gradove u Dalmaciji.⁶ Ti gradovi su oduvijek bili nestalni i nepouzđani. U Hrvatskoj i u Slavoniji u to vrijeme banovali su Emerik Bubek, odnosno Stjepan Banić s bratom Ivanom, a ban Ivan Horvat, brat zagrebačkog biskupa Pavla, upravljao je Mačvom. U dalmatinske gradove poslan je 25. listopada 1382. vesprimski župan Ivan Bissenyi: kraljičina se okolina zabrinula da bi Venecija pokušala proizvesti kakvu naglu promjenu. Isti je strah vladao i u Dubrovniku, tako da je grad smjesta otpremio drugim općinama ponudu, da svi zajedno sklope ugovor za uzajamnu obranu. Kraljica Marija je u isto vrijeme saopćila banovima Slavonije i Hrvatske, da je naslijedila svog oca.⁷ Kralj Ludovik pred samu smrt dobio je priznanje da će poljski staleži prihvatiti njegovu kćer Mariju za svoju buduću kraljicu, a njezinog zaručnika Žigmunda za budućeg kralja.

No, kada je Ludovik umro, prilike u Poljskoj su se promijenile. Poljaci su zahtijevali da njihov vladar preseli u Poljsku i navodili su da će kraljicom priznati onu od Žigmundovih kćeri koja je spremna preseliti u Poljsku sa svojim izabranikom.⁸ Tada u Dalmaciji, u zadarskoj okolini dolazi do nesuglasica zbog nekih posjeda, a političke promjene su već počele djelovati na opće raspoloženje.⁹

Kada je za promjenu na prijestolju u Ugarskoj saznao bosanski kralj Stjepan Tvrtko, poslao je svoje ljude u neke dalmatinske gradove među hrvatske velikaše nagovarajući ih da se odvoje od ugarske krune. Njemu se kao vazal odužio Ivan od Paližne, ali se većina dalmatinskih gradova oglušila na to. Kada su u Budimu saznali za namjere Stjepana Tvrtka, kraljica Elizabeta odlučila je osobno otići u Hrvatsku i ondje pomiriti nezadovoljnike, a odgovor Ivana od Paližne bio je taj da je podigao bunu u Vrani. Kako je obećana bosanska pomoć izostala, Vrana se predala, a Ivan pobjegao u Bosnu.¹⁰ Kraljica udova krenula je ubrzo u Primorje na samu vijest o nemirima, ali se stvar brzo smirila. No, pri kraljičinom povratku u Budim, planuo je ustanak u krajevima sjeverno od Drave. Kao razlog ustanku se navodilo to, da je prilikom preuzimanja vlasti po kraljici Mariji nije sazvan sabor i da kraljica nije, kao što je bio običaj, potvrdila stare povlastice. Sama buna se pooštrila kada je kraljica Elizabeta

⁶ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 225.

⁷ Peter Hanak, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1955., str. 47.

⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 233. - 234.

⁹ P. Hanak, *Povijest Mađarske*, str. 47.

¹⁰ Ferdo Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 215.

skinula s banske časti Stjepana Lackovića. U Slavoniji je međutim vladala potpuna podvojenost: neki su bili za kraljice, a neki protiv. Kada su se kraljice vratile u Budim, nesposobne da išta odluče i poduzmu, zadesio ih je novi prepad. Kraljica Marija bila je zaručena češkim kraljevićem Žigmundom, no, kraljica majka smatrala je da je zgodnije da svoju kćer uda za Ludovika, sina francuskog kralja.¹¹ Iako je prijestolje pripadalo Mariji kao legitimnom kralju, stvarnu vlast u rukama imala je njezina majka Elizabeta (Jelisaveta), koja je pripadala bosanskoj porodici Kotromanić. Njezino uplitanje u državne poslove zamalo je urodilo kaosom u upravi i samovolji u sudstvu. Potiskujući različite porodice, koje su za Ludovikova vladanja postale ugledne, omogućila je uspon do vlasti palatinu Nikoli Gorjanskom, koji se tom vlašću poslužio u borbi protiv drugih feudalaca. Mnogi od njih izgubili su tada svoje posjede,¹² ali ipak je bilo i onih gradova koji su ostali uz kraljicu.¹³

Bez obzira na Ludovikov način vladanja Dalmacijom, način koji je ponekad izazivao otpor gradova, kad je on umro, bilo je jasno da je nestao jedini vladar koji je barem nekako štitio dalmatinske gradove od mletačkog pritiska. Uzroci raspadanja Ludovikove države nisu ležale samo u težnji velikaša koje je podigao da se osamostale, već i u individualnosti pojedinih regna kojima je vladao. Njih je do tada povezivala samo kraljeva ličnost. Od poganske Litve i nepokorene Poljske do balkanskih i podunavskih zemalja sve se to našlo ujedinjeno labavom vezom krune Sv. Stjepana. Za Dalmaciju, kao i za druge hrvatske zemlje uopće, također se nije znalo da li će priznati vlast Marije, a kasnije i Žigmunda. Misao na otpor protiv budimske vlasti pojavio se najprije u Hrvatskoj i Slavoniji. Te zemlje jače su osjećale pritisak nove vlasti, a otvorene su bile i utjecaju Bosne, odakle se počeo širiti otpor protiv Anžuvina.¹⁴ Tada su se počele odvijati ozbiljnije promjene u Hrvatskoj, nezadovoljstvo zbog centralističke politike i dolaska jedne žene na prijestolje.¹⁵

Nezadovoljstvo se širilo među sve veći broj velikaša u Hrvatskoj i Ugarskoj, a otpor protiv „ženske vladavine“ dobivao je sve više obilježja političkog pokreta, koji je promjenu na prijestolju učinio svojom svrhom. Razvoj u tom pravcu olakšala je i okolnost, da je svojim zarukama, a uskoro i brakom s Marijom, osigurao sebi put do ugarsko- hrvatskog prijestolja

¹¹ Antun Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, 1940., str. 231.

¹² *Historija naroda Jugoslavije I*, Školska knjiga, Zagreb, 1953., str. 740.

¹³ Tade Smičiklas, *Povijest Hrvatska (od najstarijih vremena do godine 1526.)*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1882., str. 436.

¹⁴ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1976., str. 653. – 654.

¹⁵ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 215.

Žigmund Luksemburški.¹⁶ On kada je došao na prijestolje, morao je braniti svoju vlast od napuljskih Anžuvina, čiji je kandidat Karlo Drački, bio okrunjen za Ugarskog kralja 1385. godine.¹⁷

Kraljica Elizabeta, dopustila je da njezina mlađa kći Jadviga (Hedviga), ode u Poljsku. Ona je tamo okrunjena i udala se za još uvijek poganskog litvanskog kneza Jagela. Knez Jagelo se kasnije pokrstio i 1386. godine preuzeo poljsko prijestolje kao Vladislav II. Jagelović, čime je stvorena dinastija Jagelovića.¹⁸

3.2. Karlo Drački

Za razliku od kraljice Elizabete i Nikole Gorjanskog (Mikola Garay), županijsko plemstvo koje je predvodio rod Horvata, a koje se izričito protivilo nasljeđivanju po ženskoj lozi, zagovaralo je dolazak napuljskog kralja Karla Dračkog, zadnjeg muškog potomka pripadnika dinastije Anžuvina kako bi preuzeo prijestolje.¹⁹ Dok se vodila borba oko toga hoće li na prijestolje u Ugarsku doći orleanski vojvoda ili njemački vladar Žigmund,²⁰ jedan od braće Horvata, Pavao, pošao je u Napulj i pozvao Karla Dračkog da u Ugarskoj i Hrvatskoj preuzme vladavinu.²¹

Karlo je doplovio u Senj, a zatim otišao u Zagreb gdje je stolovao kao hrvatski herceg. Bio je svečano dočekan od vođa hrvatskog pokreta (Lackovića, Horvata) i od tamo krenuo s pratnjom u Budim, gdje je na saboru na Božić 1385. odlučeno da će on bit kraljem. Okrunjen je na Silvestrovo u Stolnom Biogradu, kao Karlo II.²² Kada je kraljica Elizabeta čula da Karlo Drački dolazi u Budim kako bi preuzeo prijestolje, pokušavala je što prije vjenčati svoju kćer Mariju sa zaručnikom Žigmundom Luksemburškim. Stranka Karla Dračkog već je uzela maha. Hrvatski velikaši, Horvati, Lackovići, Ivan Paližna i drugi skupili su svoje čete pa na

¹⁶ *Historija naroda Jugoslavije I.*, str. 740.

¹⁷ P. Hanak, *Povijest Mađarske*, str. 47.

¹⁸ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 109.

¹⁹ Isto, str. 109.

²⁰ Dragutin Pavličević, *Povijest Hrvatske*, P. I. P. PAVIČIĆ, Zagreb, 2000., str. 115.

²¹ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 216.

²² D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 115.

čelu hrvatske vojske povelj u prosincu 1385. svoga izabranika iz Zagreba ravno u Budim.²³ On nije dugo vladao. Godine 1386. kraljica Elizabeta i Nikola Gorjanski, koji je prethodno bio skinut s palatinske časti, izdajnički su dali pogubiti Karla II. Ubio ga je Blaž Forgač u jednoj sobi budimskog dvora, gdje su ga pozvali na razgovor.²⁴ Prvo su ga udarili i proglasili mrtvim, a onda su ga poslali u zatočeništvo u Višegrad, gdje su kraljice naredile da ga se ubije.²⁵

Karlovi pristaše, Horvati i Lacković nakon ubojstva Karla Dračkog, sa svojim su pristašama morali na brzinu napustiti dvor i vratiti su se na područje Hrvatske. Nikola Gorjanski tada je postao najutjecajnijim čovjekom u zemlji, a ubojica Forgač nagrađivan je imanjima.²⁶ Mlada Marija proglašena je kraljicom, nakon čega su opet kraljica Elizabeta i Nikola Gorjanski preuzeli državno kormilo u svoje ruke. Blaž Forgač nagrađen je jer je spasio kraljicu Mariju i uspostavio njezino ponovno vladanje. Uspostavljena vlada imala je pune ruke posla. Vlada se najprije morala pogađati sa Žigmundom, suprugom kraljice Marije, koji se opet vratio u Ugarsku kako bi očuvao svoja prava protiv kraljice Elizabete i Gorjanskog. Ovog puta Žigmunda je dopratio njegov stariji brat, Vaclav, češki kralj, a pridružili su mu se i njihovi bratići Jošt i Prokop. Vaclav je sa svojom vojskom u travnju 1386. godine provalio sve do Đura (Gjura), pa se ipak Elizabeta odlučila da se dogovori sa Luksemburgovcima. Tamo su prisustvovali i moravski markgrofovi Jošt i Prokop kojima je Žigmund nakon svog kasnijeg vjenčanja s Marijom založio jedan dio sjeverozapadne Ugarske među Dunavom i Vagom. Nakon tog dogovora Žigmund je zajedno sa svojim bratom napustio Ugarsku.²⁷

3.3. Bitka kod Gorjana

Elizabeta se požurila da se nagodi sa Luksemburgovcima jer se tada pobunilo čitavo Hrvatsko Kraljevstvo. Kad se razglasila smrt Karla Dračkog, većina hrvatskog naroda se pobunila. Ivan Paližna ostao je ban u Hrvatskoj i Dalmaciji, dok je Ivan Horvat, zvan ban

²³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 251.

²⁴ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskoga naroda*, str. 216.

²⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 255.

²⁶ D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 116.

²⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 256. - 257.

Ivaniš, pošao s bratom Ladislavom u Slavoniju, a od tamo u nekadašnju svoju banovinu Mačvu da i tu oblast podigne na noge. Za kratko vrijeme pošao mu je za rukom da zauzme Mačvu s kraljevskim gradovima Bitvom, Kupinovinom i sa znamenitim gradom Beogradom, a zatim je ovladao i Srijemom, Vukovskom i Požeškom županijom kako bi od tamo zauzeo i samu Ugarsku. Kraljica je svom dotadašnjem mačvanskom banu, svojemu pouzdaniku Stjepanu od Koroda, dopustila da pokori hrvatske ustanike. U polovici srpnja 1386. silazile su kraljice s Nikolom Gorjanskim u južne krajeve k vojsci bana Stjepana. Pratilo ih je sav rod knezova Gorjanskih (Nikolini sinovi Ivan i Nikola), Mikac Prodavić, Ivan Morović, Karlov ubojica Blaž Forgač i mnogi drugi velikaši. Kraljice su s odličnom pratnjom prešle rijeku Dravu, a onda su krenule ravno prema Đakovu i gradu Gorjanu, baštini knezova Gorjanskih. Ban Ivaniš Horvat, čim je čuo da su kraljice prešle preko Drave, poslao je svoje uhode da saznaju kojim putem su krenule. U zoru 25. srpnja, prolazile su kraljice s pratnjom kada su ih iz zasjede iznenadili braća Ivan i Ladislav Horvat te Ivan Paližna.²⁸

Gorjanski je kraljice pozvao (vjerojatno slaveći smrt protukralja Karla) na svoje imanje Gorjane kraj Đakova u Slavoniji.²⁹ Kraljice su krenule pod pratnjom čete konjanika u Gorjane, na putu do tamo napadnuti su od strane bana Ivana Horvata s velikom neprijateljskom četom. Većina kraljičinih ljudi počela je bježati, dok su Blaža Forgača, u prvom sukobu oborili s konja neprijateljskim kopljem, te ga uhvatili i odrubili mu glavu naočigled kraljica. Kada je to vidio Nikola Gorjanski, uzeo je mač i branio sebe i kraljice. Uspjeli su ga srušiti na tlo i odrubiti mu glavu.³⁰ Posljedice pokolja kod Gorjana bili su da je čitava Hrvatska s Dalmacijom i Slavonijom došla u vlast bana Ivaniša Horvata i njegovih privrženika. Sudbina Ugarske ovisila je o budućim događajima u Hrvatskoj. U taj čas općeg rasula, došao je Žigmund u Ugarsku da preuzme vladanje te kraljevine u ime svoje zatočene supruge.³¹ Ivan Paližna je držao Hrvatsku, Horvati Slavoniju, a ban Ivaniš Mačvu s Beogradom.³² Horvati su tada poštedjeli život kraljici Elizabeti i malodobnoj Mariji i predali ih Paližni koji ih je zatočio u svom Novigradu nedaleko od ušća Zrmanje u more.³³

²⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga druga, str. 258.

²⁹ D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 116. - 117.

³⁰ Stjepan Srkulj, *Izvori za Hrvatsku povijest*, Tiskara Hrvatske stranke prava, Zagreb, 1911., str. 45. - 46.

³¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga druga, str. 258.

³² D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 117.

³³ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 109.

Tada je Žigmundov glavni cilj bio da uguši pokret u hrvatskim zemljama i oslobodi kraljicu i velikaše. Za vrhovnog zapovjednika vojske koja će poći na ustaše bio je imenovan Ladislav od Lučenca, koji je još od godine 1384. gorljivo pomagao obje kraljice. Njemu je bilo namijenjeno bojište u Hrvatskoj, a Nikoli Gorjanskom u Slavoniji i Mačvi. Sam Žigmund je potkraj godine 1386. prešao preko Drave u Slavoniju i boravio u sigurnijim krajevima. Međutim, dolazak ugarske vojske i Žigmunda na hrvatsko tlo izazvao je još žešći otpor prema Žigmundu. Kako bi zastrašili Žigmunda, pobunjenici su dali ubiti kraljicu Elizabetu u tamnici u Novigradu, pred očima njezine kćeri Marije.³⁴

U prvim danima siječnja 1387. godine stigla je u Zadar vijest kako je kraljica Elizabeta umrla u sužanjstvu u Novigradu. Da je zadavljena od ustanika ili njihovih ljudi i naočigled kraljice Marije, njezine kćeri, potvrđuje sama Marija u jednoj svojoj povelji od 14. rujna 1387. (*nobis cernetibus immaniter iugularunt*). Nekoliko dana kasnije tijelo kraljice Elizabete preneseno je u Zadar, te je ona 9. veljače pokopana u samostanu sv. Krševana. Kada je to čuo Žigmund, vratio se preko Drave u Ugarsku i tamo se pripremao kako bi oslobodio Mariju.³⁵

3.4. Krunidba i ustanak u kraljevstvu

Nakon smrti kraljice Elizabete, Ivan Paližna (ban Slavonije, Hrvatske i Dalmacije) trudio se kako bi sakupio što više sredstava u borbi protiv Žigmunda i njegovih sljedbenika. Otkad se Žigmund kao kapetan Ugarske podigao da uguši hrvatski pokret, bosanski kralj Stjepan Tvrtko i vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić stali su na čelo pokreta. Ban Ivan Horvat spasio je biskupski grad Zagreb i osvojio tvrdi Medvedgrad u Zagrebačkoj gori. Protjerali su Ladislava od Lučenca, a nakon toga ban Ivan Horvat s bratom Ladislavom i mladim Berislavom, sinovcem Ivana Paližne, odlazi u istočnu Slavoniju i Mačvu, dok je Ivan Paližna ostao sam kako bi branio i Hrvatsku i Dalmaciju. Posljednji udarac u Slavoniji, pad Gradeca kod Zagreba, potaknuo je i Žigmunda i njegove privrženike u Ugarskoj na što odlučniji rad. Mnogo je pridonio i mletački poslanik Pantaleon Barbo, koji je još od lipnja 1386. boravio u Ugarskoj. Ugarski velikaši odlučuju u to vrijeme da će Žigmunda okruniti za kralja.

³⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 259. - 260.

³⁵Isto, str. 260.

Na Cvjetnicu, 31. ožujka 1387. on je okrunjen u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana. Svečani čin obavio je vesprimski biskup Benedikt.³⁶ Boravio je u jesen u Ugarskoj, a oko njega su se počeli okupljati prijatelji starog reda i privrženici zarobljenih kraljica i proglasili ga upraviteljem i „kapetanom Kraljevine Ugarske“ (*regni Hungariae capitaneus, dominus et capitaneus*). Kao „kapetan Ugarske“ počeo je izdavati povelje i nagrađivati svoje privrženike. Od tada je Žigmund mogao kao okrunjeni kralj odlučnije postupati da ispuni svoje dvije želje: da umiri Hrvate i da oslobodi kraljicu Mariju iz zatočeništva.³⁷

Prvi korak bio je da oslobodi kraljicu Mariju. U tu svrhu, složio se s Mletačkom Republikom, a ona mu je poslala lađe u pomoć kako bi s mora zatvorili Biograd, dok je sa kopna na njih udario krčki knez Ivan Frankapan sa svojom i kraljevskom vojskom. Poslije opsade predao je hrvatski ban Ivan Paližna kraljicu Mariju zbog oskudice hrane koja je nastupila, ali uz uvjet da se može kretati gdje hoće sa svojim ljudima. U isto vrijeme ratovale su Žigmundove vojske na čelu sa Nikolom Gorjanskim, sinom poginulog palatina, s tolikim uspjesima da su u Južnoj Ugarskoj i Slavoniji braća Horvat koje su pomagali bosanski kralj Stjepan Tvrtko i srpski knez Lazar, morali skloniti u Bosnu, a Ladislav Horvat je poginuo.³⁸ U svoj toj anarhiji koja je uslijedila, uspio je Žigmund progurati vjenčanje sa svojom službenom zaručnicom krajem 1385. godine.³⁹

Posljedica pokolja kod Gorjana bila je da je čitava Hrvatska s Dalmacijom i Slavonijom došla u vlast bana Ivaniša Horvata i njegovih privrženika. Uz Hrvatsku ovladao je i Mačvom i Severinskom banovinom. Ivan Horvat s bratom Ladislavom zadržao je Slavoniju i Mačvu, a Hrvatsku i Dalmaciju prepustio je svome prijatelju Ivanu Paližni i njegovim rođacima. Međutim, ni u samoj Ugarskoj nije bilo nikakve vlade, budući da su obje kraljice bile zarobljene, a gotovo svi državni dostojanstvenici ili izginuli su ili su bili u sužanjstvu. Tako je i sudbina Ugarske zavisila o budućim događajima u Hrvatskoj. Ladislava od Lučenca imenovao je za vrhovnog zapovjednika vojske koja je pošla na ustanike. Čast Mačvanskog bana pripala je Nikoli Gorjanskom, sinu ubijenog palatina. Obojica su trebala ubiti Ivana i Ladislava Horvata, krenuti na Ivana Paližnu i ostale ustanike i od njih očistiti sve zemlje na jugu Drave. Ladislavu od Lučenca bilo je namijenjeno bojište u Hrvatskoj, a Nikoli

³⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 260. - 261.

³⁷ Isto, str. 264.

³⁸ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 216. - 217.

³⁹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 109.

Gorjanskom u Slavoniji i Mačvi. U daljnjim sukobima u Slavoniji, Nikola Gorjanski (mlađi), imao je uspjeha protiv Ivana Horvata, uspio je poraziti ustanike i izbaciti ih preko Save u Bosnu. One ustanike koje je uhvatio, odveo ih je u Budim da im Žigmund sudi. U Budimu ih je dao vući po ulicama, a onda im je glave dao sjeći, raskomadao im tijela i bacio preko zidina. Za to vrijeme u Dalmaciji je bio Ivan Paližna, imao je tamo uspjeha, a zajedno sa slavonskim banom, Ivanom Horvatom potražio je pomoć bosanskog kralja.⁴⁰

Nikola Gorjanski sa svojom četom došao je pred Požegu i zarobio bana Ivaniša. Tamo ga je predao u ruke Stjepanu Šimontornji, nekadašnjem prijatelju Ivaniša Horvata. Ovaj ga je najprije izvukao iz Požege, a kasnije mu potajno dopustio da pobjegne. Ban Ivaniš je nakon toga pobjegao preko Save u Bosnu ravno k svome savezniku, bosanskom kralju Stjepanu Tvrtku. Tako je ugušen pokret i u istočnoj Slavoniji. Sam Žigmund boravio je još dva mjeseca u zapadnoj Slavoniji kako bi ugušio ostatke pokreta. Pomagali su mu Ivan Frankopan, a zatim i Nikola Gorjanski. Već 2. rujna 1387. boravio Žigmund s kraljicom Marijom u Višegradu. Tamo i u Budimu nastojao je urediti i Ugarsku i Hrvatsku.⁴¹

U kolovozu 1387. godine Žigmund se mogao nadati da će zavladatai potpuni mir na obalama Save i Jadranskog mora. Dotadašnji zagrebački biskup, Pavao Horvat, više nije sjedio na biskupskoj stolici. Prvi od njegove braće poginuo je u Slavoniji, imenom Ladislav, dok je drugi brat pobjegao k bosanskom kralju. Cijela Slavonija nakon toga bile je bezuvjetno pokorna zakonitom kralju. U to vrijeme banom u Slavoniji bio je Ladislav od Lučenca, a Mačvom je vladao Nikola Gorjanski, sin nekadašnjeg palatina. U Hrvatskoj i Dalmaciji najmoćnije dvije kneževske obitelji tada bile su Frankopani (krčki) i Kurjakovići (krbavski). Svi gradovi u Hrvatskoj i Dalmaciji priznavali su Žigmundovu vlast. Novu prijetnju predstavljao je bosanski kralj Stjepan Tvrtko. Njegova namjera nije bila da on postane kraljem, već da ovlada cijelom Dalmacijom i Hrvatskom.⁴²

⁴⁰ T. Smičiklas, *Poviest Hrvatska*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1882., str. 447. - 448.

⁴¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 268. - 270.

⁴² Isto, str. 279.

4. Žigmund u ratovima

Nakon što je Žigmund stvarno postao kraljem, osvrnut ću se na druge probleme koji su ga snašli. Još u vrijeme Ludovika I. Bosnom je vladao Stjepan Tvrtko I. koji je u svojoj vladavini uspio zauzeti i neke dijelove Srbije pa je sada proširio svoje apetite i na dijelove Hrvatske i Dalmacije. S njim počinje i razdoblje Žigmundovih protukraljeva. Druga opasnost koja ga je dočekala bio je građanski rat koji je on okončao Doborskom bitkom. Osim te prijetnje, nova prijetnja bili su i Osmanlije koji sve češće provaljuju na područje Balkanskog poluotoka. Žigmund je u tome svemu dao sebi zadatak kako bi suzbio njihovo napredovanje i izbacio ih sa Balkana.

4.1. Stjepan Tvrtko

Bosanski kralj Stjepan Tvrtko počeo se sve intenzivnije uplitati u hrvatske i dalmatinske posjede. Gradovi u Dalmaciji postaju sve uznemireniji zbog Tvrtkova napredovanja. Početkom 1388. godine njegova vlast je bila znatna u Hrvatskoj. Imao je u svojim rukama gradove Klis, Vranu i Ostrovcu, a svojim namjesnikom i banom imenovao je Ivana Paližnu. Kada se njegova vlast počela sve više širiti po Hrvatskoj i Dalmaciji, Žigmund uopće nije uskočio u pomoć zauzetim gradovima. Splićani su poslali izaslanstvo Žigmundu u kojem mu objašnjavaju situaciju, no Žigmund tada ništa nije poduzeo. Tek kada je Stjepan Tvrtko zauzeo čitavu Hrvatsku i čekao da mu Dalmacija padne u ruke, Žigmund je imenovao Ladislava od Lučenca banom čitave Slavonije, gubernatorom Dalmacije i Hrvatske, a i vojvodom kraljevske vlasti. Ladislav od Lučenca krenuo je u Dalmaciju, no izgubio je pred Splitom. Najveća vjerojatnost zašto Žigmund nije prije reagirao, bio je nedostatak novca za ratovanje. U to vrijeme na istočnim granicama Ivan Horvat provaljivao je stalno iz Bosne u Vukovsku i Srijemsku županiju. Njegove provale podržao je i srpski knez Lazar Hrebeljanović. Tako da su usporedno s ratovanjem u Hrvatskoj i Dalmaciji, buknule borbe i u Slavoniji i Mačvi. BjeGUNac Ivan Horvat više je puta provaljivao preko Save i u istočnu Slavoniju gdje ga je potukao Nikola Gorjanski, a Ivanu Horvatu u pomoć je došao knez Lazar.⁴³

⁴³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 281. - 287.

U lipnju i srpnju 1390. Stjepan Tvrtko postao je kraljem i gospodarom Hrvatske i Dalmacije. Njegova vlast protezala se na sve zemlje od Velebita do Cetine, i od Cetine na jug do Kotora. Pokoravali su mu se veliki dalmatinski otoci Brač, Hvar i Korčula. Jedino je grad Zadar ostao vjeran kralju Žigmundu. Stjepan Tvrtko kada je vidio da ima veliki dio Hrvatske u svojim rukama, proglasio se kraljem Hrvatske i Dalmacije.⁴⁴ No njegova sreća nije bila dugoga vijeka. Godine 1390. umire bosanski kralj Tvrtko, a iste godine umire i Ivan od Paližne.⁴⁵

Tvrtkova je smrt ponovno ojačala anžuvinsku stranku u Dalmaciji.⁴⁶ Stjepana Tvrtka naslijedio je Stjepan Dabiša. Međutim, na vlasti kralja Stjepana Dabiše u Hrvatskoj i Dalmaciji zaprijetio je mladi napuljski kralj Ladislav koji je 15. lipnja 1391. počeo vršiti svoju kraljevsku vlast u hrvatskim zemljama, dijelio je povelje i darovnice svojim privrženicima. Godine 1391. dva su se vladara otimala za kraljevine Dalmaciju i Hrvatsku: bosanski kralj i napuljski kralj, a to je onda bio zgodan čas za Žigmunda i Mariju kako bi iskoristili da ponovno pokušaju obnoviti vlast tek nakon smrti Stjepana Tvrtka.⁴⁷

Iako je novi bosanski kralj Dabiša pokazivao isprva volju da slijedi primjer svog prethodnika, ugovorio je poslije Doborske bitke mir sa Žigmundom, a ovaj je njemu zauzvrat priznao posjed stečenog dijela Hrvatske i Dalmacije. To je Žigmundu omogućilo da ustanicima zada odlučan udarac.

4.2. Bitka na Kosovu polju 1389.

Druga velika opasnost koja je zahvaćala Europu bili su Osmanlije. Sve se više širila vlast Turaka i njihova sultana Murata. Turci su se sve više približavali srpskim oblastima. Sultan Murat sve se više počeo približavati matici srpske države. Uz Lazara Hrebeljanovića pristajao je i Vuk Branković, gospodar Kosova polja. Lazar se spremao podignuti cijelu Srbiju protiv Muratove vojske, a posredovanjem Nikole Gorjanskog uspio se izmiriti s kraljem Žigmundom kako bi i od njega mogao zatražiti pomoć. Od susjednih kršćanskih vladara Lazaru je u pomoć

⁴⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 295.

⁴⁵ *Historija naroda Jugoslavije* I., str. 742.

⁴⁶ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, str. 659.

⁴⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 297. i 302.

pristigao jedino bosanski kralj Stjepan Tvrtko. Toj bosanskoj vojsci pridružio se nekadašnji ban Ivan Horvat, koji je tada bio bjegunac i živio je na dvoru Stjepana Tvrtka. Do sudbonosne bitke došlo je na Kosovu polju 15. lipnja 1389. godine na Vidovdan.⁴⁸

U Srbiji nakon smrti posljednjeg Nemanjića, Uroša IV. u srpskoj državi nastalo je opće rasulo pa je tada Muratu bilo moguće da redom pokori sve srpske oblasti. Isprva je sreća naginjala na srpsku stranu, a kada je ubijen sultan Murat, to je dodatno razljutilo tursku vojsku pa su uhvatili srpskog kneza Lazara i odrubili mu glavu. Kako su ubijena oba vladara, a općenito je bila velika pogibija sa obje strane, pobjedu nitko nije odnio. Posljedice su se osjećale u Srbiji, a odrazile su se i na Ugarsku, jer od tada je Turcima bio otvoren put u srednje Podunavlje i Posavlje.⁴⁹

4.3. Poraz kod Dobora 1394.

Bosanski kralj Stjepan Dabiša brzo se uvjerio da nije dovoljno jak za natjecanje sa Žigmundom i Ladislavom. Bio je svjestan da će kad - tad izgubiti Hrvatsku i Dalmaciju. Još k tome, nije se pouzdavao u Horvate i Paližne koji su više naginjali napuljskom kralju. Žigmund je priznao Stjepana Dabišu zakonitim bosanskim kraljem i utvrdio mir s njim u Đakovu. Dabiša i neki članovi vlastele ustupili su kralju Žigmundu Hrvatsku i Dalmaciju, a zauzvrat bi nakon Dabišine smrti na bosansko prijestolje došao Žigmund kao zakoniti vladar.

Još u rujnu 1393. ban Ivan Horvat i njegov brat Pavao boravili su na dvoru Stjepana Dabiše i uspjeli su ga odgovoriti od Đakovačkog mira. Nakon čega je Stjepan Dabiša zapovjedio je Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću da ponovno podigne bosansku zastavu u Hrvatskoj i Dalmaciji. U prvoj polovici kolovoza kretala se ugarska vojska prema jugu da preko Save provali u Bosnu, osobito u Usoru gdje su se braća Horvati utvrdili u Doboru. Na čelu vojske bio je Žigmund, a pratili su ga novi hrvatski ban Nikola Gorjanski i njegov brat Ivan te Nikola Komiški. Kada se kraljevska vojska približavala gradu Doboru, Ivan Horvat je iz njega pobjegao. Žigmund je tada opsjeo grad, osvojio ga i dao zapaliti. Nakon toga pobjegao je u potjeru za ustanicima, zarobio braću Horvate i uz njih mnoge druge kolovođe. Žigmund se nakon toga vratio u Ugarsku, poveo sa sobom braću Horvate i mnoge druge. Nije mogao dočekati da dođu u

⁴⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 288.

⁴⁹ Isto, str. 292.

Budim, nego je dao ubiti Ivana Horvata još putem do Budima, još u gradu Pečuhu.⁵⁰ Jedino koga je poštedio, bio je Pavao Horvat, a poštedio ga je samo zato što je bio svećenik.⁵¹ Dotadašnjeg mačvanskog bana Nikolu Gorjanskog imenovao je banom Dalmacije i Hrvatske, te mu dao zadaću da te kraljevine otme bosanskoj vlasti.⁵²

Nakon kratkotrajne pobune pao je i Knin kojeg je vodio ban Vuk Vukčić. Žigmund je ponovno zavladao Slavonijom i Dalmacijom, a Nikola Gorjanski i dalje je ostao banom Dalmacije i Hrvatske. Njega je u Mačvi zamijenio Stjepan Korod i Nikola Treutal (Trentul), oba vlastelina u istočnoj Slavoniji. Novim banom čitave Slavonije postao je Detrik Bubek. Slavonski ban osobito se trudio da nadoknadi slobodnoj općini Gradec kod Zagreba sve štete i gubitke koji je pretrpjela zbog vjernosti prema svom kralju Žigmundu i Mariji. Nastojanja oko reda i mira pomagali su kralj Žigmund i kraljica Marija. Kralj Žigmund pokušao je pridobiti i neke bosanske velikaše koji su do sada bili njegovi protivnici. Vuku Vukčiću, nedavno još hrvatskom banu bosanskog kralja, nakanio je gradove Krupu i Ostrožac, koji su do tada pripadali knezovima Blagajskim (Babonićima). Vranski prior postao je Emerik Buber, sin slavenskog bana Detrika.⁵³

4.4. Smrt kraljice Marije i Stjepana Dabiše

Uspjesi u Hrvatskoj i Dalmaciji kao da su ohrabрили Žigmunda, odlučio je da će pokoriti druge vladare i narode. Kada je pobijedio mađarskog vojvodu Stjepana, vratio se Žigmund u Erdelj, gdje ga je posjetio vlaški vojvoda Mirča kojeg je turski sultan istjerao iz njegove države. Usred pobjede u Vlaškoj stigla mu je vijest da mu je umrla žena Marija u Budimu, bilo je to 17. svibnja 1395., a pokopana je u Velikom Varadinu. Umrla je u dobi od 25 godina. Nakon njezine smrti pravo na krunu zatražila je njezina sestra Jadviga, poljska kraljica. Njezin suprug Vladislav Jagelo spremao se da provali u Ugarsku i da zauzme baštinu, ali posredovanjem ostrogonškog nadbiskupa Ivana Kaniškog spriječeno je da dođe do novog

⁵⁰ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 306.

⁵¹ D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 117.

⁵² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 306.

⁵³ Isto, str. 307. - 310.

građanskog rata u Ugarskoj. Nekoliko mjeseci nakon Marijine smrti, umro je i Stjepan Dabiša u Bosni, u gradu Sutisci.

Po Đakovačkom ugovoru na koji je Dabiša pristao kasnije, bosansko prijestolje trebao je preuzeti Žigmund, ali tada u Bosni dolazi do velikih pobuna. Velikaši su podržali na prijestolju ženu Stjepana Dabiše, Jelenu Grubu, a sam Žigmund znao je da u takvoj situaciji mora biti oprezan. Znao je da najprije mora utvrditi svoju kraljevsku čast u Hrvatskoj i Dalmaciji kako ne bi došlo do situacije kao u prošlim vremenima. Isprva je najviše bio sumnjičav prema Dubrovniku, no uspio je osigurati dubrovačku potporu i okrenuti se ostalim dijelovima. Dok je prilike u Dalmaciji rješavao ban Detrik Bubek, u Hrvatskoj i Slavoniji situacija je bila sve zamršenija pa je Žigmund sazvao sabor u Ninu na kojem su prisustvovali svi staleži Dalmacije i Hrvatske kako bi potvrdio vjernost svoga kraljevstva.⁵⁴

4.5. Nikopoljski poraz

Kralj Žigmund 1392. godine poveo je vojnu na Srbiju. Već u proljeće u Ugarskoj skupljala se velika vojska koja je trebala potjerati Osmanlije s Balkanskog poluotoka. Žigmund je poveo vojsku preko Dunava, no Turci su se povukli. Morao se Žigmund vratiti, a sam pohod nije imao nikakvog značenja, osim što je potaknuo sultana Bajazida na odlučnije ratovanje. Njegov plan bio je da pokori najprije Bugarsku i Vlašku te da od tamo napada Žigmundove zemlje. Već 1393. godine poslao je Bajazid svoja dva sina na Bugarsku. Jedan je bio njegov sin Sulejman Čelebija, a drugi Ali – paša.⁵⁵

Sultan Bajazid doživio je poraz pa je odmah 1395. ponovno provalio u Vlašku. U to vrijeme vojvoda Mirča je pošao kralju Žigmundu kako bi mu ovaj pomogao protiv Turaka. Žigmund je tražio pomoć od Mlečana, i od ostalih europskih vladara. Pozvao ih je da stvara vojsku kako bi napokon izbacio Osmanlije s Balkanskog poluotoka. Dok je čekao odgovor od vladara iz Zapadne Europe, pomoć je trebala vojvodi Mirči pa je Žigmund poveo vojsku u borbu protiv Turaka. Provalio je u Vlašku, a od hrvatskih velikaša pridružio mu se hrvatsko-dalmatinski ban Nikola Gorjanski, njegov brat Ivan i Ivan Morović sa svojim banderijima. Najprije je potjerao Turke i one Vlahe koji su se njima pokorili u bijeg, a zatim je ravno pošao do utvrde Malog Nikopolja i oteo ga turskoj sili. Borbe oko tog grada su bile jako žestoke.

⁵⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 311. - 315.

⁵⁵ Isto, str. 317.

Ivan Morović bio je pri tom teško ranjen, a sam Žigmund na povratku nastradao bi da ga nije spasio vjerni ban Nikola Gorjanski. Žigmund se vratio u Erdelj. Sretna vojna u Vlaškoj ohrabrila je kralja Žigmunda na veće, zamašnije pothvate. Nakon pobjede kod Dobra, a zatim i kod Knina vladao je potpun mir u zemljama Hrvatskog Kraljevstva. Već u veljači 1396. godine utanačio je Žigmund ugovor sa bizantskim carem Emanuelom, a također je dobio podršku iz Francuske. Kako u Francuskoj, tako i u ostalim zemljama ozbiljno se počela sabirati križarska vojska. Preko Beča krenuli su u Budim, a uz put francuskim četama pridružile su se još i njemačke čete koje im je doveo Ruprecht Falački. U Budimu im se pridružilo još 1000 engleza pod vodstvom sina vojvode od Lancastera, a zatim i češki i poljski vitezovi. U isto vrijeme stiglo je i francusko brodovlje u Veneciju, gdje se sjedinilo s mletačkim galijama i krenuli su prema Bosporu. Također je Žigmund pozvao hrvatsku i ugarsku gospodu da se pridruže. Pod njegovim stijegom skupili su se Nikola Gorjanski zajedno sa bratom Ivanom, zatim Ivan Morović i Stjepan Lacković. Čak je i grof celjski, Herman II. doveo austrijske čete.⁵⁶

Skupila se vojska od 60 000 ljudi, gotovo samih konjanika. Oko 12. rujna došli su pred zidine velikog Nikopolja, gdje je Žigmund saznao da se turska vojska sutradan sprema povesti rat protiv kršćana kod Nikopolja, a to se stvarno i dogodilo. Osmanska vojska sastojala se od 100.000 ljudi. U prvi bojni red stupili su Francuzi. Na desnom krilu stajao je Stjepan Lacković, a na lijevom vojvoda Mirča s Vlasima, te u sredini Nikola Gorjanski sa Žigmundom i celjskim grofom Hermanom.⁵⁷

Žigmund je došao na Balkan kako bi „jednom zauvijek“ izbacio Osmanlije iz Europe, no, opsada bugarske utvrde Nikopolj bila je katastrofalan neuspjeh. Sam sultan Bajazid I. došao je u pomoć opsjednutima, a pogrešna strategija kojoj su, na nagovor francuskih vitezova, pribjegli napadači, umalo je dovela do potpunog uništenja kršćanske vojske. Nekoliko utjecajnih ugarskih velikaša poginulo je ili su bili zarobljeni, a sam Žigmund jedva se uspio vratiti kući okolnim putem, zaobišavši Balkanski poluotok.⁵⁸ Drugi čimbenik bio je taj što već pri samoj pobjedi Žigmunda turskoj vojsci u pomoć priskočio Stjepan Lazarević, srpski knez sa 5000 konjanika i održao pobjedu nad razorenim četama kralja Žigmunda. Kralj je morao uzmaknuti na sjever te se jedva spasio. Uzmaknuo je na sjever k Dunavu, no brodovlje je moglo primiti samo dio razbijene mornarice, a sve ostalo progutali su valovi ili su ostali pod

⁵⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 320.

⁵⁷ Isto, str. 322.

⁵⁸ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 111.

turskom okupacijom. Sam Žigmund jedva je uspio pobjeći na lađi zajedno s nadbiskupom Ivanom Kaniškim i njegovim bratom Stjepanom te otplovio prema Carigradu. Na drugoj lađi uspio se spasiti i ban Nikola Gorjanski te celjski grof Herman II.⁵⁹

Posljedice poraza kod Nikopolja bile su strašne za kršćanstvo. Poginulo ih je najmanje 12.000, a još toliko ih je završilo u ropstvu. Osmanskom pobjedom kod Nikopolja Bajazid je mogao svojom voljom pustošiti po Ugarskoj i Slavoniji. Dugo vremena se nije znalo što se dogodilo s kraljem Žigmundom. U prosincu je osvanuo pred dubrovačkim otokom Lokrumom, tamo se zadržao neko vrijeme, otišao je u Knin kako bi tamo sredio zamršene prilike u Hrvatskoj i Dalmaciji, nakon čega se uputio prema Križevcima.⁶⁰

5. Krvavi križevački sabor

Nakon što sam razjasnila sukobe između ustanika i Žigmunda, u sljedećem poglavlju više ću obratiti pozornost na događaje u hrvatskom dijelu kraljevstva čije su se posljedice dovele do nezadovoljstva na teritoriju cijelog kraljevstva.

Malo koga su uzбудili glasovi o porazu kralja Žigmunda kod Nikopolja kao velikaše i plemiće u Slavoniji. Silnu uzrujanost u Slavoniji povećali su bjegunci koji su sretno umakli sa bojišta kod Nikopolja. Među njima je bio i Stjepan Lacković, gospodar velikog dijela Međimurja, (Čakovca i Štrigova) i vlastelin Dobrogošća u Požeškoj županiji. Kako se o Žigmundu ništa nije znalo, odlučili su uzeti sudbinu domovine u svoje ruke. Ovlašteni kraljem Ladislavom Napuljskim (sinom Karla Dračkog), Stjepan Lacković potrudio se kako da svom izabraniku pripravi put do prijestolja. Pokret Stjepana Lackovića i njegovih privrženika mogla je zaista biti pogubna za Žigmunda i njegovo vladanje jer su ustanici tada po prvi puta tražili pomoć od Turaka. Kada se pročulo da je Žigmund živ i da se vraća u domovinu, nastalo je nestrpljenje.⁶¹ On se nakon nekoliko mjeseci vratio preko Crnog mora i došao u Dubrovnik gdje su ga primili i nadarili. Od tamo je krenuo u Knin, a zatim u Križevce gdje je sazvao sabor kako bi se izmirio sa ustanicima. U međuvremenu, u veljači 1397. godine, ban Lacković

⁵⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 322.

⁶⁰ Isto, str. 324. - 325.

⁶¹ Isto, str. 325. - 327.

pred sveukupnim saborom optužio je kralja Žigmunda, da nogama gazi prava Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.⁶²

Stjepan Lacković prethodno je osobno primio pismo u kojem mu se zajamčila sigurnost na saboru u Križevcima. Uz njega su u Križevce došle i njegove čete. Sabor je započeo posljednjih dana u veljači. Od Žigmundovih privrženika bili su tamo prisutni oba bana, zatim braća Kaniški, celjski grof Herman i mnogi drugi koji su došli iz Ugarske da pozdrave svoga kralja i gospodara. Sve je bilo u redu dok nije došlo do sukoba između Lackovićevih i Žigmundovih pristaša. Stjepan Lacković svoje je čete ostavio izvan grada, a Žigmundovi pristalice postajali su sve bezobzirniji. Stali su spočitavati Lackoviću da je izdajica, da je Osmanlije doveo u svoju domovinu. Kraljevi privrženici potegnuli su mačeve, navalili na Stjepana Lackovića i njegova sinovca Andriju te ih naočigled kralja Žigmunda sasjekli. Dogodilo se to 27. veljače 1397. godine, a Lackovićevo pristaše nakon vijesti o njegovoj smrti, pobjegli su. Žigmundovi ljudi bacili su truplo ubijenog Lackovića s visoke kule. Nakon tog krvavog sabora u Križevcima pošao je Žigmund odmah u Ugarsku.⁶³

6. Sveopći pokret u Ugarskoj i Hrvatskoj

U ovom poglavlju opisat ću stanje u kraljevini nakon križevačkog sabora s posebnim naglaskom na hrvatski dio kraljevstva koji je u to vrijeme pretrpio najviše žrtava. Stanje nakon toga pogoršalo se u svugdje, a još gore je bilo kada je Žigmund napustio Ugarsku i ostavio ju u neredu. To je rezultiralo time da su ga njegovi bliži suradnici zatvorili u Ugarskoj što ustvari govori o odnosu Hrvata i Mađara. Njihova tadašnja povezanost ležala je u tome da svrgnu Žigmunda i postave na vlast onoga koga oni žele. Razlika je bila u tome da se upravitelj birao iz ugarskog dijela kraljevine, dok su se Hrvati pozivali na dinastiju Anžuvina.

Krvavim križevačkim saborom i velikim saborom u Temišvaru Žigmund je zastrašio i umirio svoje protivnike u Hrvatskoj i Ugarskoj.⁶⁴ Saborom u Temišvaru nastojao je urediti

⁶² T. Smičiklas, *Poviest Hrvata*, str. 461.

⁶³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 328.

⁶⁴ Isto, str. 336. - 337.

prilike kako bi se mogao što bolje pripremiti za ponovni rat s Turcima.⁶⁵ Žigmundove okrutnosti protiv Horvata i Lackovića odbijale su ljude u Slavoniji i Hrvatskoj od samog kralja. Osim toga, ljudi su osuđivali što je poklanjao dobra po cijeloj zemlji strancima iz Češke, Slovenije i iz Njemačke.⁶⁶ Saborom u Temišvaru nastojao je urediti prilike kako bi se mogao što bolje pripremiti za ponovni rat s Turcima.⁶⁷ No, takav slučaj nije bio i sa bosanskim vojvodom Hrvojem Vukčićem Hrvatinićem. On se dao u službu Ladislava Napuljskog, sina Karla Dračkog. Kralj Žigmund jedva je primirio svoju državu i pripremao se na njezinu obranu od turske sile, a sad mora ratovati i protiv Hrvoja.

6.1. Sukob Žigmunda i Hrvoja Vukčića

Izravan povod nakon što je Žigmund na tri godine uspio primiriti stanje u kraljevini, pobunio se protiv njega vojvoda Hrvoje Vukčić. Nakon ubojstva Stjepana Lackovića, Hrvoje se odlučio na borbu protiv Žigmunda. Njegove obiteljske veze sa Nelipićima i općenito nezadovoljstvo dovelo je do sukoba s Žigmundom. Kralj je isprva otišao u Slavoniju da okupi svoje čete kako bi provalio u Hrvojeve posjede u Bosni. Vojna što ju je Žigmund poveo na Bosnu završila je neuspjehom, Hrvoje Vukčić pridružio je čak svojim Donjim Krajima svu zemlju od Banja Luke do Une i Save.⁶⁸

Pošao je u Slavoniju kako bi se pripremio za sukob sa starim neprijateljem. Negdje u srpnju 1398. provalio je Žigmund u oblast vojvode Hrvoja i prodro do Vrbaškoga grada (današnja Banja Luka). No, dalje nije krenuo, nego se vratio u Dubičku županiju. Čim se Žigmund vratio s vojne u Ugarsku, provalio je vojvoda Hrvoje preko Une i stao otirati Dubičku županiju, u kojoj je župan tada bio vranski prior Emerik Bubek. On ju nije mogao obraniti pa je pala u ruke vojvode Hrvoja, a sam Žigmund se nije ni potrudio da uzvati. Žigmund je potkraj ožujka stigao u Budim i tamo ostao dva mjeseca kako bi uredio prilike u svojoj velikoj državi. Palatinom Ugarske imenovao je dotadašnjeg slavonskog bana Detrika Bubeka, a Nikoli Gorjanskom postao je banom i kraljevim zamjenikom za čitavo Hrvatsko Kraljevstvo

⁶⁵ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, str. 659.

⁶⁶ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237. - 238.

⁶⁷ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, str. 659.

⁶⁸ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 221.

od Drave do Dubrovnika. Mačva je bila podijeljena Ivanu Moroviću i Petru Perenju, a čast vojvode u Erdelju dobio je Šćibor Šćiborić. Žigmund je najviše obdario grofove Celjske.⁶⁹

Iako je vojna protiv Hrvoja 1398. završila gubitkom Dubičke županije u Pounju, koju je Hrvoje privremeno zauzeo, ipak su Hrvatska i Dalmacija u početku 1401. godine u cijelosti priznavale Žigmundovu vlast. Nakon 1399. godine Žigmund je nekoliko puta morao ići u Češku, koja je također bila rastrgana velikaškim frakcijama. Nadao se da će naslijediti svoga brata Vaclava jer ovaj nije imao nasljednika.⁷⁰

Žigmund se nakon toga usredotočio na zbivanja u Češkoj. Otišao je pomoći bratu Vaclavu kako bi uklonio prepreke koje su prijetile izumrcu kuće Luksemburg. Čitavo to vrijeme što je kralj izbivao, upravljao je Ugarskom palatin Detrik Bubek, a ukupnim Hrvatskim Kraljevstvom ban Nikola Gorjanski koji je u to vrijeme vršio vlast koju do tada nije imao niti jedan ban na banskoj poziciji. Nikola i njegov brat Ivan u Ugarskoj su držali ogromna područja u Bačkoj, Temeškoj, Vesprimskoj, Komaronskoj i Čongradskoj županiji, u istočnoj Slavoniji imao je Čerević i Baranth i u Srijemskoj županiji, Gorjan i Ilok u Vukovskoj, Držkovce u Požeškoj i Lipovac u Virovitičkoj županiji. Nikola Gorjanski držao je tada u svojoj vlasti čitavo Hrvatsko Kraljevstvo od Dunava do Cresa i od Drave do Dubrovnika.⁷¹

6.2. Kralj u zarobljeništvu

Kako je već spomenuto, Žigmund je otišao 1398. godine u Češku kako bi stabilizirao vladavinu svoga brata Vaclava i ugled svoje dinastije. Godine 1400. boravio je u Češkoj i Moravskoj i samo na mahove navraćao u Ugarsku. Od nove 1401. godine boravio je većinom u Ugarskoj te u Trnavi, Požunu, Budimu i susjednim mjestima.⁷²

Kako se Žigmund pokazao raskalašen, rasipan i lakomislen, brzo je dosadio većini ugarske gospode, pa su ga zato uhvatili u Višegradu, skinuli s prijestolja i zatvorili ga u južnom ugarskom gradu Šiklošu.⁷³ Njegova duga odsutnost izazivala je kritičnu situaciju. Po povratku

⁶⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 330.

⁷⁰ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

⁷¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 337. - 338.

⁷² Isto, str. 339. – 340.

⁷³ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 221.

u Ugarsku, u travnju 1401. godine, Žigmunda su uhvatili u Višegradu, u dvorcu u Budimu pritvorili su ga palatin Detre Bebek i kancelar Janos Kanizsai (Ivan Kanjiški),⁷⁴ pa je tako i oostao zatvoren u južnougarskom gradu Šiklošu.⁷⁵ Kada je odbio iz službe isključiti svoje „strane“ pristaše, proglasili su ga zarobljenikom, a vijeće velikaša i crkvenih velikodostojnika preuzelo je vlast i proglasilo da vlada kraljevskim „pečatom Svete krune“.⁷⁶

Žigmundova žena, kraljica Marija umrla je još 1395. godine, a njezina mlađa sestra Jadviga (Hedviga), koja se vjenčala poljskim kraljem Vladislavom Jagelom, isticala je svoje pravo nasljednika ugarske krune. Do tog trenutka, vlast je preuzela vlada prelata, baruna i velikaša.⁷⁷ Na čelo Ugarske stupila je privremena vlada s palatinom Detrikom Bubekom. On je upravljao zemljom „po punoj vlasti prelata i baruna kraljevstva“ (*de generali commissione prelatorum et baronum regni*). No, nikako se nisu mogli sporazumjeti tko će doći na prijestolje. Rascijepali su se na četiri stranke. Kako je zavladała nesloga Žigmundovih protivnika sve se više širilo nastojanje da mu se vrati sloboda i prijestolje.⁷⁸ Već iduće godine došlo do novog pokreta kojeg je vodio vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić. On je tada u svojstvu bana Hrvatske i Dalmacije izjavio da upravlja ovim zemljama kao vikar kralja Ladislava i bosanskog kralja Ostoje.

Ladislav Napuljski odbio je poziv da krene preko mora i preuzme očevo nasljedstvo, najvjerojatnije se bojavao očeve sudbine. U samom kraljevstvu postojao je dvolični državnopravni odnos koji je izazvao nepovjerenje. Gradovi kao Dubrovnik, Split te otoci Hvar i Korčula držali su još uvijek Žigmunda, dok je sjeverno Primorje, osim Zadra, stajalo na Hrvojevoj strani. Pokret je zadobio mah u drugoj polovini 1402. godine kada se i Zadar priključio Ladislavovoj strani. Tako je u početku godine 1403. sva Hrvatska južno od Velebita pa sve do Dubrovnika bila u vlasti Hrvoja Vukčića, a pokret se širio sve do same Ugarske.⁷⁹ U istočnoj Slavoniji kraljevu stranku vodio je Ivan Morović, a u zapadnoj celjski grof Herman II.⁸⁰

⁷⁴ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

⁷⁵ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 221.

⁷⁶ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

⁷⁷ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237. - 238.

⁷⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 341.

⁷⁹ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237. - 238.

⁸⁰ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 339.

Međutim, kako se nisu mogli dogovoriti s kime bi zamijenili Žigmunda (kandidati su bili Vladislav II. iz Poljske, austrijski knez Vilim i Ladislav, kralj Napulja i sin Karla Dračkog), ipak su se dogovorili s kraljem: Žigmund je zadržao prijestolje u zamjenu za obećanje da će se riješiti većine svojih stranih velikodostojnika.⁸¹

Kada je izašao iz zatvora u Šiklošu, pošao je najprije k celjskom knezu Hermanu II., gdje se zaručio s njegovom tek devetogodišnjom kćeri Barbarom. Kada se situacija primirila, na početku 1402. godine opet je ostavio Ugarsku i otišao u Češku gdje je zarobio brata Vaclava i preuzeo prijestolje.⁸² Sazvao je sabor u Požunu (današnja Bratislava) na kojem je za svog nasljednika odredio vojvodu Albrehta IV. iz kuće Habsburga, svog nećaka po polusestri Elizabeti. Ostali staleži također su potpisali da će Albrecht bit njihov vladar ako Žigmund ne bi imao potomaka ili ako bi Žigmund umro, a potomci još budu maloljetni, Albrecht bi tada preuzeo vladanje dok kraljevi sinovi ne porastu. On bi bio gubernatorom, a najveći mu je uspjeh što je stvarno uspio dobiti i priznanje staleža u državi. Tek što se sabor razišao, planula je opća buna po čitavoj Ugarskoj protiv Žigmunda, a veliki dio ugarskog plemstva nakon toga prigrlio je napuljskog kralja Ladislava.⁸³

7. Ladislav Napuljski

U ovom poglavlju posvetit ću se vladavini kralja Ladislava Napuljskog. On također kao i Stjepan Tvrtko nastupa kao Žigmundov protukralj, Sigurno najbitiniji podaci za poglavlje su Ladislavova krunidba u Zadru, čime on postaje i Žigmundov protukralj, zatim njegova prodaja Dalmacije Mletačkoj Republici koja je donijela velike promjene. Nakon događaja koji su uslijedili poslije prodaje, odnosno, ratovanje protiv Mlečana, jedan dio ću posvetiti i kongresu u Budimu koji je prethodio Žigmundovu dugom izbivanju izvan kraljevstva.

Kada je Žigmund pušten iz zarobljeništva, nova opasnost bio je Ladislav Napuljski. U sljedećim dijelovima obradit ću njegovu ulogu u Hrvatskoj i kakve je posljedice imala njegova vladavina za hrvatski teritorij. Njegovim isticanjem prava na krunu te nenadanim

⁸¹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

⁸² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 339. - 342.

⁸³ Isto, str. 343. – 344.

dolaskom i krunidbom, promijenile su se prilike u Kraljevstvu, a dakako da su ih pogoršali i njegovi sramotni postupci koji su najviše pogodili hrvatski dio kraljevstva.

Oporba, koju su opet predvodili Bebek i Kanizsai, pozvala je Ladislava Napuljskog da preuzme ugarsko prijestolje.⁸⁴ Stranka napuljskog kralja Ladislava iznova se podignula u čitavom Hrvatskom Kraljevstvu, a na čelo su joj stali bosanski kralj Stjepan Ostoja i veliki vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić. On je pokušavao nagovoriti hrvatske i dalmatinske gradove da pristanu uz Ladislava Napuljskog. Uz Zadar koji je pristao podići zastavu Ladislava Napuljskog, više je problema bilo s gradom Splitom. Vojvoda Hrvoje morao je zaratiti s njima, dok je Dubrovačka Republika stala uz Žigmunda.⁸⁵ Trebamo se prisjetiti da je Dubrovnik u to vrijeme bio samostalan pa je imao i drugačiji ustroj. Kasnije su uz Žigmunda pristali još i Split, te otoci Brač, Hvar i Korčula. No, zato je sva sjeverna Dalmacija od Trogira do Raba stala prelaziti u tabor vojvode Hrvoja. Ladislav je 17. lipnja 1402. godine u Napulju izdao pismo u kojem je plemenitog Alojzija Aldemariska, maršala Sicilije imenovao svojim namjesnikom u Kraljevini Ugarskoj, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Doplovio je maršal sa svojom mornaricom u grad Zadar. Čim je došao u Zadar, počeo je oko sebe okupljati čitavu Dalmaciju i Hrvatsku, ostavljao strah svojim pustošenjima, a trebao je još ovladati Vranom kako bi zaštitio Zadar. Vrana, nekad bedem hrvatskih ustanika, bila je u vlasti priora Emerika Bubeka. No, kako je u to vrijeme Žigmund odredio za svoga nasljednika svoga nećaka Albrehta IV, vranski prior Emerik Bubek zamjerio je kralju postavljanje Albrehta za kraljeva nasljednika te se odmetnuo od Žigmunda i pridružio se napuljskom kralju i predao Vranu napuljskom vojvodi Aldemarisku.

Padom Vrane započeo je sveopći pokret protiv Žigmunda kako u Hrvatskoj, tako i u Ugarskoj. Kako je vojvoda Aldemarisko imao uspjeha, priznali su ga svi veći gradovi, zatražio je da Ladislava priznaju i Dubrovčani, no oni na to nisu pristali. Potkraj godine 1402. cijela Hrvatska na jugu Velebita i čitava Dalmacija do Dubrovnika bila je u vlasti Ladislavovih namjesnika, Alojzija Aldemariska i vojvode Hrvoja Vukčića. Vranski prior Emerik Bubek svakako je mnogo učinio da je pokret obuhvatio i preostalu Hrvatsku i Slavoniju, a i samu Ugarsku. U Ugarskoj je protiv Žigmunda ustao ostrogonski nadbiskup Ivan Kaniški.⁸⁶ Jedina porodica koja je u Hrvatskoj stala uz Žigmunda bili su knezovi Kurjakovići, u Slavoniji su to bili knez Pavao Zrinski, knezovi Blagajski i mačvanski ban

⁸⁴ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

⁸⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 350.

⁸⁶ Isto, str. 351. – 352.

Ivan Morović. Nakon odmetnutog bana Emerika Bubeka, na njegovo mjesto došao je Pavao Bisen kojeg su nedugo nakon dobivanja banske stolice zarobljen. Nakon toga došlo je do velikog građanskog rata u Ugarskoj i Hrvatskoj. Stranka kralja Ladislava ojačala je i imala uspjeha u čitavoj Hrvatskoj i u velikom dijelu Ugarske. U travnju 1403. godine sastali su se u Slatini, (*in oppido Zalthnok zagrabiensis dioecesis*) u srednjoj Slavoniji privrženici kralja Ladislava na sabor na kojem su sudjelovali i poslanici Poljskog Kraljevstva, a drugi su održali u blizini grada Požege (prope Possegawar).⁸⁷ Tim saborima Hrvoje je otvorio put Ladislavu da se okruni hrvatsko-ugarskom krunom, a tu je pomogao i sam papa Bonifacije IX., uz bosanskog kralja Ostoju.⁸⁸

7.1. Ladislavova krunidba

Još od siječnja 1403. spremao se kralj Ladislav da na poziv zadarskih poslanika otplovi u Dalmaciju pa da se okruni za hrvatskog i ugarskog kralja. Bojao se očeve sudbine, nije htio dolaziti, a da prethodno ne osigura svoj život. Najprije se htio dogovoriti s Mlecima, a veliku podršku je uživao kod pape Bonifacija IX., koji je bio rodom napuljac, a od djetinjstva je bio Ladislavu i otac i majka. Do čina same krunidbe došlo je 5. kolovoza 1403. godine u Zadru nakon čega je Ladislav tamo ostao još tri mjeseca.⁸⁹

Krunidba je izvršena, no ne krunom sv. Stjepana jer se ona nalazila u Budimu pod zaštitom Žigmunda, baš to nije dalo pravi sjaj njegovoj krunidbi.⁹⁰ Što se tiče Hrvatskog Kraljevstva, Ladislav je sam vladao tim dijelom, osobito Dalmacijom, dok je Ugarsku prepustio na upravljanje knezu Rogeriju.⁹¹ U vremenu od ta tri mjeseca dok je Ladislav boravio u Zadru, potvrđivao je privilegije pojedinih općina, a prije nego se vratio u Napulj proglasio je Hrvoja

⁸⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II, str. 354.

⁸⁸ M. Čorković, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1974., str. 22.

⁸⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 360. – 362.

⁹⁰ *Historija naroda Jugoslavije I.*, str. 743.

⁹¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 360. – 362.

Vukčića glavnim namjesnikom u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni, a zatim ga proglasio splitskim hercegom te mu dao na upravu Split i otoke Brač, Hvar i Korčulu.⁹²

Bosanski kralj Stjepan Ostoja bio je od prvog trenutka svog vladanja privrženik Ladislava Napuljskog. On je mislio da Ladislav nikada neće prijeći preko mora i nadao se da će cijela Hrvatska s Dalmacijom pripasti baš njemu, kao nekad Stjepanu Tvrtku I. No, kada je Ladislav došao na krunidbu u Zadar, Stjepan Ostoja promijenio je svoju politiku. Kada se Ladislav doista pojavio u Zadru, Ostoja se našao u neprilici pa je svim snagama nastojao da se pomiri sa Žigmundom. Tome su negodovali Dubrovčani koji su prethodno povelili rat sa Bosnom.⁹³

Hrvoje i bosanski velikaši svrgnuli su Stjepana Ostoju sa prijestolja i sami uzeli upravu u svoje ruke i za njegova nasljednika izabrali bosanskog kralja Tvrtka II. Tvrtkovića, zakonitog sina Stjepana Tvrtka I. On je bio zavisn od vojvode Hrvoja i Sandalja Hranića. Žigmund je poslao mačvanskog bana Ivana Morovića na Bosnu kako bi porazio Ostojine protivnike i vratio ga na prijestolje, ali bezuspješno. S druge strane, trebali su bosanski vojvode pomiriti se s Dubrovnikom kojeg su pustošili i branili dubrovačku trgovinu, a za to izmirenje bio je zadužen vojvoda Sandalj Hranić.⁹⁴

7.2. Hrvatsko kraljevstvo 1404. - 1408.

Ne zna se sa sigurnošću jel stvarno Rogerije pošao u Ugarsku, zna se samo da u tom dijelu kraljevstva polovinu Žigmundovih stranaka držao Nikola Gorjanski. Kako je Žigmund vidio da stvari izmiču kontroli, odlučio se vratiti iz Češke u Ugarsku kako bi sredio prilike. U ono vrijeme kada je Ladislav bio u Zadru, Žigmund je boravio u Požunu i tamo se odlučio obračunati sa svojim najvećim protivnikom, Bonifacijem IX. On je sa svojim vjernim velikašima u kolovozu 1403. sretno započeo borbu protiv svojih neprijatelja. Htio je zadržati u svojoj vlasti Budim s Peštom, Požun, Višegrad i Stolni Biograd, a onda je osvojio stolice nevjernih prelata, kao Ostrogon, Vesprim i Biograd. Izdao je proglas u kojem u Ugarskoj i

⁹² Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Izdanje „Matiice Hrvatske“, Zagreb, 1902., str. 166.

⁹³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 364. – 365.

⁹⁴ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 184. – 185.

Slavoniji daje oprost svim buntovnicima. Kako su počele stizati nepovoljne vijesti iz Ugarske, Ladislav je postajao sve nervozniji, odlučio se on na povlačenje pa se vratio u Napulj.⁹⁵

Njegovim povratkom nisu se odmah promijenile prilike u Hrvatskom Kraljevstvu. Ono je ostalo razdvojeno i podijeljeno između dva gospodara: u Slavoniji je stranka bila pretežno Žigmundova, dok je u Hrvatskoj gotovo sasvim prevladala Ladislavova stranka. Jedino su krbavski knezovi stajali uz Žigmunda, a knez Nikola Frankapan nije znao kome bi se priklonio. Tada je sam Žigmund smatrao čitavu Dalmaciju (osim Dubrovnika) i čitavu Hrvatsku za izgubljene. Međutim, nije ni Slavonija na početku bila posve umirena. Banovi Slavonije, Dalmacije i Hrvatske po imenu Pavao Bisen i Ladislav od Grđevca vršili su svoju vlast u banovini Slavoniji i donekle u Hrvatskoj. No, uza sve to bilo je također plemića i velikaša, osobito u istočnoj Slavoniji, koji nisu htjeli čuti za kralja Žigmunda. Većina otpornika i u Ugarskoj i u Slavoniji oslanjala se poglavito na papu Bonifacija IX., nepomirljiva protivnika kralja Žigmunda, dok su se u Hrvatskoj i Dalmaciji stali neki vraćati pod okrilje kralja Žigmunda.⁹⁶ Prvi od njih bio je knez Nikola Frankapan. Tim činom Nikole Frankapana i okretom otoka Raba, znatno je oslabila vlast kralja Ladislava i njegova potkralja Hrvoja. Još potkraj 1401. u Budimu se Žigmund bio zaručio s mladom Barbarom, kćerkom Hermana Celjskog.⁹⁷

Do vjenčanja je došlo 3. kolovoza 1405. u gradu Krapini koja je tada bila u Hermanovom vlasništvu.⁹⁸ Posljedica njegova vjenčanja s Barbarom bila je ta da je Žigmund ostavio Hrvatsko Kraljevstvo na upravljanje Hermanu Celjskom, a on je to iskoristio kako bi proširio svoje posjede.⁹⁹ Nakon pobjede u ratu za Bosnu 1408. godine, osnovao je Zmajev red, viteški savez kralja, kraljice i dvadeset i dvojice velikaša koji su vladaru pružili najvrijednije usluge u gušenju pobune 1403. godine.¹⁰⁰

⁹⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 364. – 365.

⁹⁶ Isto, str. 366.

⁹⁷ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237.

⁹⁸ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoja Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 192.

⁹⁹ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237.

¹⁰⁰ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 113.

7.3. Prodaja Dalmacije

Žigmund se trudio da pridobije Mletke na svoju stranu, ali bezuspješno, oni su u to vrijeme bili na strani Ladislava. Ugarski magnati, koji su se našli s Ladislavom, svakako su tražili od njega, da najprije ide u Ugarsku i da se propisno okruni u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana. On se okrunio falsificiranom krunom i sljedeća tri mjeseca ostao u Zadru i podijelio potvrdu starih povlastica. S njegovim odlaskom cijeli je pokret izgubio svoj polet. Žigmund je tada mogao početi pregovarati s pobunjenicima.¹⁰¹ Diljem zemlje došlo je do nemira, a pobuni se priključila većina velikaša koji su se uzdigli u vrijeme Anžuvina i mnoštvo njihovih familijara (*familiars*). Većina se velikaša predala na vrijeme i iskoristila opću amnestiju koju je Žigmund ponudio. Oni koji su ustrajali u pobuni, ostali su bez svoje imovine, neki od njih su prognani, no nitko nije pogubljen.

Ladislav se vratio u Napulj već u studenom 1403. godine, a svom bosanskom vazalu Hrvoju ostavio je na upravljanje Dalmaciju, jedinu pokrajinu gdje nije bila obnovljena Žigmundova vlast. Većina je gradova vraćena nakon Hrvojevog poraza 1408. godine, ali Ladislav je zadržao Zadar i nekoliko utvrda i otoka te ih kasnije odlučio prodati.¹⁰² Mlečani su bili vrlo oprezni kako će postupiti prema Dalmaciji. U razdobljima političke nesigurnosti neki od dalmatinskih gradova nastojali su osigurati političko uporište Mletačke Republike. Kada je na samom početku 15. stoljeća ponovno ojačao pritisak Bosne na dalmatinske gradove i kada je Hrvoje Vukčić Hrvatinić zahtijevao da gradovi prihvate Ladislava Napuljskoga, neki od njih su predlagali Republici da protegne svoju vlast. Tako su još u lipnju 1401. godine postupili Pažani, a na početku listopada 1401. i Splitsani, ali njihove ponude Venecija nije prihvatila. Nešto je više zanimanja u prividno suzdržanom, politički ravnodušnom, stavu prema luksemburško-anžuvinskom sporu oko Dalmacije Republika pokazala tek potkraj 1401. godine kad je jedna skupina Zadranima predložila podvrgavanje grada mletačkoj vlasti. Venecija je tada počela pregovarati sa Zadranima, ali je isticala da je za mletački postupak prema Zadru nužna suglasnost kralja Žigmunda. Prema mletačkim uputama, Zadrani su trebali samo upozoriti kralja Žigmunda na opasnost od anžuvinske vlasti u Dalmaciji i nagovoriti ga da Zadar prepusti Mlečanima. Zadarski su poslanici uistinu otišli k Žigmundu, ali kralj taj prijedlog, naravno nije prihvatio.¹⁰³ Kako su posljedice kod Dobora bile u prvi

¹⁰¹ A. Dabinović, *Hrvatska i državna pravna povijest*, str. 237. - 238.

¹⁰² L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 112.

¹⁰³ *Povijest Hrvata, Srednji vijek*, Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 330.

mah povoljne za vlast kralja Žigmunda, tako su poslije bile kobne za Ugarsku, a još više za Hrvatsku.¹⁰⁴

Sve su to bili taktički potezi Mletačke Republike koja se potrudila zauzeti otoke u Jadranskom i Jonskom moru kako bi okružila Dalmaciju i na taj način bila prijatna dalmatinskim gradovima. Mletački je posjed tako, u sredini prvog desetljeća 15. stoljeća, uoči pregovora o prodaji Dalmacije s Ladislavom Napuljskom, sa svih strana, sa sjevera i juga Jadrana, okružio dalmatinske gradove. Ipak, Venecija ni u takvim strateškim okolnostima, koje je činila još pogodnijima činjenica što Republici ni Žigmund ni Ladislav Napuljski nisu uistinu bili opasni suparnici, nije htjela poduzeti nikakav značajan, napadački postupak u Dalmaciji. Poučena iskustvom koje je stekla s Ludovikom I. i gubitkom Dalmacije nakon Zadarskog mira 1358. godine, Republika je nastojala na legalan način steći dalmatinske gradove, da bi taj, za nju toliko važan istočnojadranski posjed bio što sigurniji i neprijeporan. Odnosi između Žigmunda i Ladislava Napuljskoga olakšavali su mletačku politiku u Dalmaciji. Politički položaj Žigmunda na istočnom Jadranu postupno je, nakon Ladislavova povlačenja iz Dalmacije, postajao sve jačim, pa se Republika počela priklanjati napuljskom kralju kao slabijem suparniku.¹⁰⁵

Stanje kralja Ladislava u Hrvatskoj i Dalmaciji postajalo je sve nepovoljnije. Kada je Žigmund poveo čitavu križarsku vojnu protiv Bosne i ostalim svojim protivnicima, kralj je potražio savez kod Mlečana.¹⁰⁶ Ladislav je znao da neće moći održati na istočnom Jadranu i 18. srpnja 1408. predložio je Veneciji da uzme u zaštitu onaj dio Dalmacije koji je još u njegovoj vlasti. Prije svega grad Zadar, a za uzvrat mu je Republika morala dopustiti slobodan prolaz kroz dalmatinski posjed ako on bude morao krenuti prema Ugarskoj. Mleci su odgovorili Ladislavu da su pripralni na pregovore samo ako im on želi prepustiti „grad Zadar sa svim pravima što ih ima na njega i njegov kotar, te na druga mjesta i krajeve koje posjeduje u Dalmaciji“. Tako su počeli pregovori između Ladislava Napuljskoga i Mletačke Republike o Dalmaciji, u kojima je položaj napuljskoga kralja sve više slabio. U tijeku pregovora, u rujnu 1408. godine Ladislava je napustio Hrvoje Vukčić. Od dalmatinskih gradova u napuljskoj vlasti ostali su samo Zadar i Pag. Ladislav je tada ponudio Veneciji svoj

¹⁰⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 391.

¹⁰⁵ *Povijest Hrvata*, Srednji vijek, str. 332. - 333.

¹⁰⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 392. - 393.

dalmatinski posjed za 300 000 dukata, ali je Republika bila pripravna platiti samo 100 000 dukata. Venecija je tada nudila 60 000 – 70 000.¹⁰⁷

Kada je Ladislav zaista vidio da se ne može održati na istočnoj strani Jadranskog mora, prodao je Mletačkoj Republici Dalmaciju.¹⁰⁸ Pregovori o Dalmaciji bili su zaključeni 9. srpnja 1409. godine. Republika je za 100 000 dukata od Ladislava kupila sve što je napuljski kralj još posjedovao u Dalmaciji, tj. Zadar s utvrdom i zadarskim kotarom, otok Pag, dvije utvrde u hrvatskom zaleđu, Novigrad i Vranu, ali i sva prava na Dalmaciju, što znači i one njezine dijelove koji su u tom trenutku priznavali Žigmundovu vlast.¹⁰⁹

Mletačka je vlast odmah pristupila izvršenju kupoprodajnih ugovora o Dalmaciji. Već su 20. srpnja imenovana četiri providura kako bi preuzeli kupljene posjede. Prije svega Zadar, pa je 25. srpnja isplovilo mletačko brodovlje s 300 pješaka i 300 strijelaca i krenulo prema Zadru. U međuvremenu, jedan od Ladislavovih poslanika, koji je u Veneciji vodio pregovore o prodaji Dalmacije, došao je u Zadar radi pripreme predaje grada. Vijest o prodaji Dalmacije snažno je odjeknula u Zadru. Bila je to ključna politička promjena i jak poremećaj u odnosima koji su u Zadru vladali već polovicu stoljeća. Zadrani su s tom promjenom i povratkom pod mletačku vlast nastojali uskladiti svoje postupke. Oni su se oružjem suprotstavili anžuvinskoj posadi i sami, dok je mletačko brodovlje s providurima i vojskom još bilo udaljeno od Zadra i podignuli mletački barjak s lavom svetoga Marka. Time su htjeli pokazati da dobrovoljno prihvaćaju mletačku vlast i da Venecija ne stječe grad kao kupljeni posjed. Kako bi istaknuli to gledište, Zadrani su uputili svoje predstavnike u susret mletačkom brodovlju. Oni su se susreli s mletačkim providurima 29. srpnja koji su obavijestili mletačku vladu o gledištima Zadrana. Unatoč tome, providuri su odmah, ne čekajući odgovor iz Mletaka, 31. srpnja 1409. ušli u grad. Teza o zakonitosti stjecanja Dalmacije Veneciji napose bila važna do 1420. godine i širenja mletačke vlasti na cijelu Dalmaciju. Venecija se bojala iznenadnih poteškoća koje bi mogle spriječiti ostvarenje ugovora od 9. srpnja 1409.¹¹⁰

Dok je Ladislav ugovarao s Mlecima Dalmaciju, nije ni Žigmund stajao skrštenih ruku. Kako su mu se pokorili Hrvoje i Ivaniš Nelipić, u njegovoj vlasti gotovo čitava Hrvatska, a i dalmatinski gradovi Split i Rab, a pridobio je i Trogir, Šibenik i Nin, a onda Zadar s

¹⁰⁷ *Povijest Hrvata, Srednji vijek*, str. 332. – 333.

¹⁰⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 392.

¹⁰⁹ *Povijest Hrvata, Srednji vijek*, str. 332.

¹¹⁰ Isto., str. 334. - 336.

Novigradom, Vranom i otokom Pagom.¹¹¹ Gubitak gradova i otoka, poglavito onih najbogatijih, poput Splita, Trogira, Zadra, Šibenika, Hvara, Korčule i Raba, značio je za Hrvatsku kao državu velik gospodarski i politički udarac, kraj pomorske orijentacije, zastoj trgovine.¹¹² Venecija je strahovala od Žigmundovih zahtjeva da mu vrati Dalmaciju koja je bila sastavni dio njegova kraljevstva. Tezu o zakonitosti stoga je smatrala najpouzdanijom osnovicom svoje politike i diplomacije. Republika je, primjerice, u travnju 1410. isticala poslanicima splitskoga hercega i vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića da je kupila „*pravedno i zakonito Zadar i sva druga područja i gradove Dalmacije, te vlast nad njima od gospodina kralja Ladislava kao od pravoga vladara i za visoku cijenu, pa stoga oni s pravom pripadaju našoj vladavini*“. Venecija je nastojala uvjeriti i europske vladare u opravdanost vlastitih gledišta. Na samom početku 1411. godine, uoči rata sa Žigmundom, vlada je isticala francuskom kralju Karlu IV. da nije kupila Zadar i sva prava na Dalmaciju „nevaljanim i nepravednim ugovorom, nego ispravno, časno i pravedni od onoga koji je istinitim i pravednim naslovom vladao Dalmacijom koji ju je mogao prepustiti i prodati“. Žigmund je bio stvarna prijetnja Mletačkoj Republici, pa je poveo i dva rata protiv Republike. Kako je Venecija nastojala proširiti svoja područja i na ostale dijelove Dalmacije, sukob s Žigmundom je bio neizbježan. Iako se pripremala obrana Zadra, Žigmund je ratovao u Sjevernoj Italiji.¹¹³

Koliko god se mletačkim državicima ta teza o legalitetu stjecanja Dalmacije mogla činiti besprijekornim, ona je ipak zanemarivala činjenicu da je, u najmanju ruku i Žigmund bio zakonitim vladarom Dalmacije i Hrvatskoga Kraljevstva, dapače, da je on bio zakonito okrunjen u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana, dok Ladislav na takav, jedino priznati način nije bio okrunjen. Venecija je, zapravo, mogla sklopiti ugovor od 9. srpnja 1409. samo zato što je vješto iskoristila dinastičke suprotnosti u protudvorskom pokretu i luksemburško-anžuvinsko dvovlašće u Ugarsko - Hrvatskom Kraljevstvu. Stoga kupoprodajni ugovor od 9. srpnja 1409. s pravnoga, dinastičkoga gledišta nije bio posve besprijekoran.¹¹⁴ Žigmund, iako moćan u Njemačkom Carstvu, bezuspješan i nedjelotvoran u Hrvatskom Kraljevstvu, nije uspio spriječiti Mletačko osvajanje Dalmacije u razdoblju do 1420. i njezino izdvajanje iz

¹¹¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga II., str. 399. - 400.

¹¹² D. Pavličević, *Povijest Hrvatske*, str. 118.

¹¹³ *Povijest Hrvata*, Srednji vijek, str. 335.

¹¹⁴ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 113.

okvira Kraljevstva.¹¹⁵ Žigmunda je jako zabolio taj potez, a njegovu pomoć sada je potražio i Hrvoje Vukčić koji je u to vrijeme bio splitski gospodar i gospodar Brača, Hvara i Korčule.¹¹⁶

Diplomatski naponi Mletačke Republike nastojali su prikriti tu činjenicu i pred europskim vladarima stvoriti predodžbu o zakonitosti osvajanja Dalmacije. U nizu ratova do 1420. godine Venecija je osvojila cijelu pokrajinu, iako su kasnije Žigmundovi zapovjednici nekoliko puta pobijedili mletačke plaćenike, mirom 1433. godine Dalmacija je zauvijek izgubljena, sve do 1939. godine.¹¹⁷

7.4. Ratovi s Mletačkom Republikom

Kada je Žigmund čuo da je Ladislav Napuljski prodao prava na Dalmaciju Mletačkoj Republici nije samo mirno gledao. Protiv Mletačke Republike poveo je dva rata kako bi vratio Dalmaciju u okvir Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva. Sam Žigmund u kolovozu 1409. zaprijetio je Mletačkoj Republici da će on osobno povesti vojsku u Dalmaciji te oteti dobiveni Zadar. Mleci nisu gubili dane, odmah su po cijeloj Dalmaciji zatražili da se prizna njihova vlast.

Žigmund je slijedio ratnu strategiju Ludovika I., smatrajući da se sukob mora voditi na mletačkom teritoriju. S druge strane, mletačkoj vlasti se opirao grad Šibenik. On se dugo opirao, no prilike tamo su se pogoršavale, a i bez pomoći Žigmunda grad nije mogao opstati pa se 30. listopada 1412. predao Dalmaciji. Nakon petogodišnjeg primirja nastupio je Drugi mletački rat. Čim je isteklo primirje u svibnju 1418. godine, Venecija je počela podvrgavati svojoj vlasti Kotor 1420., a zatim i otoke Brač, Hvar i Korčulu, pa se mletačka vojna sila mogla usredotočiti na Trogir. Žigmund se u načelu nije smio odreći ni naslova kralja Dalmacije, ni prava što su iz tog proistjecala, premda nije imao nikakvih izgleda da ta prava i ostvari. Zato kralj nikad nije sklopio konačan mir s Republikom nego samo primirje 4. lipnja 1433., na rok od pet godina koje je 29. srpnja 1437. produženo na idućih pet godina.¹¹⁸

¹¹⁵ Tomislav Raukar, *Hrvatska u dinastičkoj zajednici s Ugarskom 1102.- 1526. godine*, Zbornik radova, Hrvatsko-mađarski odnosi 1102. - 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2004., str. 33.

¹¹⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 54.

¹¹⁷ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 113.

¹¹⁸ *Povijest Hrvata*, Srednji vijek, str. 335. - 336.

U Prvom ratu, nakon nekoliko borbi, pod vlast Mlečana došli su otoci Pag, Rab kojeg je branio Nikola Frankapan, a nakon toga predaju im se otoci Cres i Osor (Lošinj). U Kvarnerskom zaljevu od svih otoka jedino je slobodan ostao otok Krk koji je bio u vlasti Nikole Frankapana. To im nije bilo dovoljno pa su krenuli u ostale dijelove Dalmacije, a svoju vlast htjeli su prenijeti i na Hrvatsku.¹¹⁹ Tadašnji dužd Mihajlo Steno znao je da ne može odmah dirati u Split i otoke Brač, Hvar i Korčulu jer je njima upravljao vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, a nije odmah dirao ni otok Krk. Što se tiče grada Šibenika, njega su opsjedali skoro dvije godine, a situacija je bila otežana kada je Žigmund poslao svoje ugarske čete da pomognu u obrani Šibenika. Kako je u to vrijeme područje Ostrovice i Skradina bilo u rukama Sandalja Hranića, Mleci su provalili u njegove teritorije. Žigmund je vidio da Mlečani ne odustaju pred Šibenikom pa je odlučio zaratiti s njima na njihovom teritoriju. Bojište je bilo u Italiji i Dalmaciji, Žigmund je shvatio da će Šibenik biti izgubljen, a tako i bitka kod Motte u Furlanskoj pa je osobno krenuo u rat protiv Mlečana. Nije imao uspjeha na njihovom teritoriju. Svaki grad koji je bio u njihovoj vlasti izvršno je pripremio svoju obranu, a većina ugarske vojske od gladi je pogibala pa je vojska morala napustiti Furlandiju. Žigmund je primirje s Mlečanima potpisao u Castelletu u Furlanskoj 17. travnja 1413. godine, nakon čega se Žigmund okrenuo njemačkim i talijanskim pitanjima, a tako i pitanjima Katoličke Crkve kojima je bilo opterećeno cijelo europsko područje.¹²⁰

Neko vrijeme nakon primirja Mletačka Republika htjela je utanačiti konačan mir sa Kraljevinom, no kada su se uvjerali da do toga neće doći, poslali su svoje poslanike na papinski dvor u Rim. Primirje se nije pridržavala niti jedna strana, a neizravno su pomagali vojvodu Hrvoja Vukčića kada se njemu suprotstavio kralj Žigmund. Primirje je isteklo u travnju 1418. godine, mletačka potraživanja postala su veća pa je došlo do još jednog rata (drugi rat s Mletačkom Republikom) koji je trajao sve do 1420. godine. Zauzeli su otoke Hvar, Brač i Korčulu, a nakon toga osvanuli su pred Trogirom i nakon dugotrajnih borbi osvojili ga. Mletačka Republika ugrabila je Žigmundu ne samo ostatak Istre i Furlanske, nego i ostatak Dalmacije, naime Trogir, Split i južne otoke. Cijelom Hrvatskom Kraljevstvu od čitavog primorja ostao je Senj i otok Krk na sjeveru, kojima je vladao knez Nikola Frankapan, a na jugu grad Omiš s Krajinom i Poljicama gdje je vladao knez Ivaniš Nelipić. Uz njih je

¹¹⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 78.

¹²⁰ Isto, str. 78.

ostala vjerna kralju Žigmundu Dubrovačka Republika koja je od tada strepila za svoju samostalnost.¹²¹

7.5. Kongres u Budimu 1412.

Po svom podrijetlu i rodu bio je Žigmund neprestano zapleten u poslove i Češkog i Njemačkog Kraljevstva. Žigmund je postao i njemačkom kraljem 21. srpnja 1411. godine i tada je uz politička pitanja koja su se odnosila na njemačka i talijanska, sada je morao on voditi računa i crkvene i vjerske pokrete koji su tada uzrujavali čitavu Europu. Drugu polovicu svoga vladanja Žigmund je proveo izvan Ugarske i Hrvatske. U sukob je došao i sa šogorom, Vladislavom Jagelovićem oko neke zemlje koju su Mađari pripojili sebi, a za njih su Poljaci smatrali da je njihovo vlasništvo. No, do nekog značajnijeg sukoba nije došlo jer niti jednom vladaru nije bilo u cilju da ratuju. Tada su bili okupirani većim problemima obojica pa su se izmirili u Lublovu (u Šipuškoj županiji) u sjevernoj Ugarskoj gdje je dogovoren mir, a kako bi proslavili taj mir, Žigmund je sazvaio kongres.¹²²

Bilo je to u svibnju 1412. godine, a održano je u Budimu. Na kongresu su sudjelovali brojni vladari i odličnici: veliki knez litvanski Vitold, austrijski vojvode Albrecht i Ernest te papinski poslanik. Prema očevicima bilo je 13 hercega i knezova, 24 grofa, 26 velikaša (osim ugarskih) i 1500 vitezova s 3000 momaka. Među sudionicima našli su se i Žigmundovi balkanski vazali, bosanski kralj Ostoja, vojvode Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Sandalj Hranić te despot Stefan Lazarević. Žigmundova je balkanska politika ovim okupljanjem pružala je sliku svojeg ostvarenja. Posljednjih je godina ugarsko- hrvatski vladar velikim angažmanom, usprkos brojnim neuspjesima, uspio stvoriti i konsolidirati obrambeni pojas vazalnih zemalja, što se u široku luku pružao od Jadrana pa sve do Crnog mora.¹²³

Jedna od zanimljivosti na kongresu u Budimu bila je izrečena od strane Žigmundova pristaše, Ivana Čupora koji je pozdravio vojvodu Hrvoja oponašajući njegov glas i govoreći na mađarskom jeziku: „Slaven nije čovjek, a pogača nije kruh!“ – (*mađ. Tot nem ember,*

¹²¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 116. – 117.

¹²² Isto, str. 62.

¹²³ Ivica Prlender, *Sporazum u Tati 1426. godine i Žigmundovi obrambeni sustavi*, Historijski zbornik, Hrvatski tiskarski zavod u Zagrebu, 1992., str. 23. - 24.

pogacsá nem kenyér!).¹²⁴ Kasnije mu se vojvoda Hrvoje i osvetio. Formiranje tamponske zone koja je trebala štititi ozbiljno ugrožene jugoistočne predjele Ugarske pred osmanlijskom invazijom, nalagale su posljedice nikopoljske katastrofe. Sve do 1410. Žigmund je slijedio tradiciionalne putove ugarskih vladara, ali pošto su ga izborni kneževi uzdignuli na njemačko prijestolje, došlo je do korijenite promjene! Otada je sve političke ciljeve podredio interesima Njemačko- rimskog carstva. Iz Ugarske je 1412. otišao još uvijek s programom ugarsko- hrvatskog kralja, imajući za cilj uspješan završetak rata s Mlecima i ponovno stjecanje Dalmacije, ali nakon neuspjeha nije se vratio, nego je preko Lombardije otišao u Njemačku.¹²⁵

8. Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini

Osim govora o događajima koji su zadesili ova područja, jedna od stvari koje ću spomenuti su podjele i nameti koje su pojedina područja morala plaćati. Zatim reforma pravosuđa u Ugarskoj, a dat ću pojašnjenje slobodnih i otvorenih gradova te pojavu komuna na području Hrvatske i Dalmacije koja nije bila specifična za način ustroja u kraljevini.

O društvenom jedinstvu čitavog međurječja od Zagreba i Varaždina do Vukovara jedna je ustanova svjedočila trajnije od opsega herceške i banske vlasti: državni porez zvan marturina ili kunovina. Marturina je bila jedan od simboličke društvene zasebnosti slavonskog međurječja, pa se stoga i održao do kraja srednjovjekovlja, unatoč pokušajima da je se ukine i da se Slavoniju u poreznom pogledu unificira s ostatkom Ugarske. Prostor na kojem se ubirala marturina obuhvaćao je ne samo kasnosrednjovjekovni slavonski regnum, nego i istočno međurječje do Dunava, što podrazumijeva i prostor Požeške i Vukovske županije.¹²⁶

Različit način plaćanja poreza održao se i nakon ukinuća kovanja banskog novca sredinom 14. stoljeća, a zakon iz 1472. spominje kao drevni običaj - kao jedan od novijih elemenata - da se u Slavoniji obvezno plaća samo polovica poreza nametnutih u Ugarskoj. U doba vladavine kralja Žigmunda, od marturine je u kraljevsku riznicu dospjelo godišnje osam tisuća zlatnih

¹²⁴ M. Čorković, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, str. 28.

¹²⁵ I. Prlender, *Sporazum u Tati 1426. godine i Žigmundovi obrambeni sustavi*, Historijski zbornik, str. 23. - 24.

¹²⁶ Attila Zsoldas, *Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102.- 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2004., str. 23.

forinti, što je u kontekstu procijenjenih godišnjih ukupnih kraljevskih prihoda od 320 tisuća zlatnih forinti bilo samo 2,5%. Ti su se elementi autonomnosti Slavonije sažeto saživali pokrajinskim „slobodama, običajima i pravima“ (*libertates, consuetudines et iura*), o njihovu se održavanju u kasnom srednjem vijeku ugarski sabori (na kojima su za razliku od ugarske prakse, slavonski i hrvatski plemići zastupljeni ne kao županija već kao pokrajina) više puta odlučivali.¹²⁷

8.1. Slavonija u Ugarskoj

Srednjovjekovna Slavonska banovina, jedna od dvaju područja Ugarske Kraljevine pod posebnom upravom, sastojala se od tri županije: Križevačke, Varaždinske i Zagrebačke. Kroz Slavoniju su prolazili važni trgovački putovi pored kojih su izrasli važni gradovi: Zagreb, koji je sa oko 5000 stanovnika pripadao u najvažnija naselja zemlje, administrativno središte Slavonije bila je Koprivnica, zatim Varaždin. Na čelu je bio ban kojeg je imenovao kralj, a ban je bio jedan od najviših dužnosnika Ugarske Kraljevine. Slavonski ban bio je čvrst oslonac kraljevske vlasti, ali u nepovoljnoj situaciji mogao je biti i težak neprijatelj. U vrijeme Žigmundove vladavine struktura banovine znatno je promijenjena.

Veći dio Varaždinske županije, putem Žigmundove darovnice dospio je u ruke obitelji Cillei (Celjskih) pa su na taj način banovi izgubili kontrolu nad županijom i ona je oslabila, a na njezino čelo Žigmund je imenovao bogatog slavonskog plemića Ladislava Fancsa Gordovaija, koji je svoju dužnost obnašao u pokrajini zajedno s Palom Besenydjem, Ozdogeyem, koji ondje nije imao posjeda.¹²⁸

Žigmundova vladavina u Slavoniji može se podijeliti na tri faze:

1) faza: - uspostavljanje reda nakon ustanka, što je ostvareno uz Žigmundovu osobnu kontrolu, putem tri ne pretjerano ugledna bana koje je on imenovao.

2) faza: - jest vlast kraljice Barbare u Slavoniji kada su pokrajinom upravljali banovi iz Slavonije ili izvan nje, imenovao ih je kralj, ali su bili podređeni kraljici

¹²⁷ A. Zsoldas, *Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini*, Zbornik radova, Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.- 1918., str. 23.

¹²⁸ Tamas Palosfalvi, *Slavonski banovi u 15. stoljeću*, Zbornik radova, Hrvatsko - mađarski odnosi 1102. - 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2004., str. 45. - 46.

3) faza: - od 1419. godine Slavonijom ponovno vladaju banovi veleposjednici, a na kraju razdoblja, od 1433. zbog sve veće turske opasnosti, Žigmund je izvršio neviđenu koncentraciju vlasti u korist braće Tallocy.¹²⁹

U Žigmundovo vrijeme i vojnička organizacija doživjela je promjenu. Kada je Žigmund već bio na vlasti, mađarska županijska podjela već je bila izvršena u cijeloj Hrvatskoj južno od planine Gvozda. U Hrvatskoj u svakoj županiji bila su tri organa. Na čelu uprave stajao je župan, koji je u svojim rukama imao samo sudstvo i građansku upravu. Posve odijeljena od građanske uprave bila je vojnička koja je stajala pod vlašću kaštelana, a pod njegovom vlašću bio je županijski grad. U Slavoniji moramo paziti na razliku između slobodnih gradova ili *villae* ili *civitates*, koji su bili kraljevskim ili banskim povlasticama izuzeti od županijske vlasti te otvorenih gradova ili oppida, okupljenih oko jedne tvrđave, koji su stajali pod upravom kaštelana,¹³⁰ a upravo je takav slučaj bio s Krapinom, iako je imala povlasticu Ludovika I. Sve do kraja srednjeg vijeka Slavonija je upravnim i društvenim ustrojstvom bila mnogo bliža Ugarskom dijelu zajedničkog kraljevstva nego što su to mogle biti Hrvatska i Dalmacija, a Slavonija se postupno priključivala u jedinstven pojam triju kraljevina (*regna*) koje su pridružene Kraljevini Ugarskoj.¹³¹

Na društveni razvoj u Hrvatskoj i Dalmaciji utjecalo je postojanje gradova - komuna. Oni su bili specifični u usporedbi s Ugarskom i Slavonijom. Postojanje gradova - komuna bilo je karakteristično za susjednu Italiju. Takve gradove - komune karakterizira postojanje stare urbane elite, čije formiranje započinje u razdoblju ranog srednjeg vijeka da bi se konačno staleški zatvorila u „patricijat“ ili gradsko plemstvo tijekom 14. stoljeća. Važnu karakteristiku komuna čini i statutarno zakonodavstvo koje se uglavnom stvaralo u razdoblju od sredine 13. do sredine 14. stoljeća. Za razliku od ovog područja, u Slavoniji i Ugarskoj nije postojao nikakav kontinuitet urbanog života. U njima se mogao razviti samo novi, kolonizacijski tip gradova karakterističan za srednjoeuropski prostor. Druga karakteristika koja svjedoči o uklapanju Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije u srednjoeuropski prostor odnosi se na povijest plemstva.

¹²⁹ T. Palosfalvi, *Slavonski banovi u 15. stoljeću*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102. - 1918., str. 45. - 46.

¹³⁰ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 244.

¹³¹ Tomislav Raukar, *Hrvatska u dinastičkoj zajednici s Ugarskom 1102.- 1526.*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102. - 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2004, str 34.

8.2. Hrvatska

Srednjovjekovna Hrvatska pripadala je kao i Slavonija i Ugarska, a i Poljska, tzv. zemljama brojnog plemstva. Udio plemstva u ukupnom stanovništvu bio je relativno visok, a njegova važnost u političkom, društvenom i kulturnom životu svih tih zemalja bila je neosporna. Međusobni odnosi unutar plemstva uređeni su postojanjem klijentskog sustava, obično znanog po njegovu latinskom nazivu, *familiaritas*. U tom sustavu pripadnici nižeg plemićkog sloja stupali su u službu magnata te za njih obavljali različite upravne i vojne zadaće, a za svoj rad bili su nagrađivani plaćanjem u novcu i podršci koju im je magnat (pri tom odnosu nazvan dominus) pružao prilikom njihovih različitih poteškoća ili stjecanja novih posjeda i povlastica putem kraljevskih darovnica. Unatoč tome što se organizacija hrvatskog plemstva u ova dva aspekta nije razlikovala od one u Slavoniji ili Ugarskoj, vrijedno je spomenuti da Hrvatska (a i najvažnija područja srednjovjekovne Slavonije) karakterizira nezavisniji položaj aristokracije u njoj u odnosu na centralnu vlast.¹³²

Dobici su bili daleko dojmljiviji: završila je borba za prevlast, Žigmundovi protivnici, oslabljeni i demoralizirani, do kraja njegove vladavine više nisu predstavljali prijetnju njegovoj vlasti nad zemljom. Žigmund se sada okrenuo planovima o temeljitoj unutarnjoj reformi u zemlji koja će postati sigurno zaleđe za njegovo jednako ambicioznu vanjsku politiku. Postavljajući temelje političke stabilnosti Žigmund se mogao osloniti na skupinu svojih vjernih pristaša okupljenih u borbi protiv velikaša. Nova se aristokracija, osim velikih posjeda i utjecajnih položaja koja je dobila za usluge, povezala s kraljem i simboličkim i čak dinastičkim vezama nakon 1403. godine.¹³³ Istovremeno, dok se naslov velikaša ranije odnosio na osobe velikog bogatstva i visokog položaja, glavni velikodostojnici više nisu dobivali položaje (*honor*) u leno i tako su postali obični savjetnici bez teritorijalne baze koja bi im pripadala na osnovu njihovog naslova. Kraljevskim su utverdama sada upravljali kapetani koji nisu sudjelovali u donošenju političkih odluka. Prestao je monopol velikaša nad državnim poslovima jer se kralj često savjetovao s „posebnim savjetnicima“ iz redova stranaca srednjeg plemstva i svećenstva, ili pravnih, financijskih i vojnih stručnjaka koji uopće nisu morali biti iz redova plemstva, već su mogli biti i obični pučani. Budući da se

¹³² Damir Karbić, *Posebnosti društvenog i gospodarskog razvoja: na razmeđu Sredozemlja i Srednje Europe*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102. - 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2004., str. 77. - 79.

¹³³ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 113.

njima nisu poklanjali posjedi, nego su za svoje usluge dobivali plaću, Žigmundova je reorganizacija kraljevskog vijeća nagovijestila elemente buduće državne birokracije.

Pravosuđe je reformirano kako bi bilo učinkovitije i profesionalnije. Do kraja Žigmundove vladavine nekoliko nekadašnjih visokih sudova *curia regis* spojeno je u dva suda „kraljeve osobne nazočnosti“; te kraljev komorski sud, koji je u anžuvinsko doba rješavao sporove slobodnih kraljevskih gradova, za što je postao isključivo ovlašten i u sve se većoj mjeri popunjavao pučkim slojevima.¹³⁴

8.3. Dubrovnik

Ugovorom 1358. Dubrovnik je priznao vrhovnu hrvatsko – ugarsku vlast. Zapravo je stekao nezavisnost i od tada počeo naglo, osobito gospodarski napredovati. Cijelo područje Ludovikove države bilo mu je otvoreno za trgovanje, a oslobođenje od mletačke vlasti omogućilo mu je daleko slobodnije brodarenje. Dubrovnik se od početka 15. stoljeća i službeno počeo nazivati Dubrovačkom Republikom. Građani su bili obrtnici, trgovci i brodovlasnici, a od 13. stoljeća Dubrovnik je narodnosno hrvatski grad. Bili su nosioci gospodarskog i političkog razvoja.¹³⁵

Dubrovnik je 1409. zbog sređenih prilika u svojoj državici sačuvao samostalnost. Izbjegao je mletačku okupaciju, pomagao Žigmundu i dobio od njega na kratkotrajnu upravu susjedne hrvatske otoke. Prava njihova snaga bila je u trgovini i vještoj diplomaciji, kojima su Dubrovčani osiguravali miran život i povećavali svoje bogatstvo. Vrlo brzo su uspostavili dobre veze s Turcima, plaćali su im visok danak od 12 500 dukata, ali su kao zakupnici i trgovci carina mogli slobodno poslovati po golemom tržištu. Dubrovnik nije mogla omesti ni oštra konkurencija Mlečana, koji nisu prezali ni od sile kako bi skršili Dubrovnik. Razvila se liječnička služba, a tada se otvara i prva ljekarna na području Hrvatske.¹³⁶

¹³⁴ L.Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 113.

¹³⁵ Trpimir Macan, *Povijest Hrvatskog naroda*, Školska knjiga, Zagreb, 1992., str. 105.

¹³⁶ Isto, str. 112. – 114.

8.4. Ugarska

Zbog različitih razloga, gradovi su također čvrsto podupirali Žigmundovu politiku konsolidacije. Njihovo se stanovništvo sastojalo pretežno od stranaca, uglavnom Nijemaca. Broj kraljevskih utvrda drastično se smanjio nakon 1387. godine, a značaj gradova okruženih zidinama iznimno se povećao u očima kralja. Činjenica da je pobunjenicima bio zabranjen ulaz unutar gradskih zidina odigrala je određenu ulogu u Žigmundovu uspjehu protiv velikaša. U znak priznanja za tu ulogu, on je učinio potrebne napore da bi povećao broj utvrđenih gradova - oko 1400. godine samo je njih dvadeset bilo u zemlji - kao i njihovu političku ulogu. Upravo su pod Žigmundom završene zidine Kolozsvara (Cluj), Kesmarka (Kežmarok), Eperkesa (Prešov) i Bartfae (Bardejov). Njegov plan bio je da utvrdi određeni broj trgovišta ili oppida (zapravo, velikih sela koja su imala pravo održavati tjedne sajmove te povremeno i godišnje) osujećen nedostatkom financijskih sredstava. Ipak, ni to nije spriječilo. Žigmunda da učini nešto što se dotad nije viđalo: 1405. godine organizirao je općenarodnu skupštinu predstavnika gradova na kojoj su donešene važne odluke.¹³⁷

Slobodni gradovi bili su izuzeti plaćanja unutarnjih carina, Budim je izgubio svoje isključivo pravo sakupljanja tih nameta, a stranim je trgovcima dopušteno samo na veliko; gradovi su dobili pravo sudovanja, a vrhovnu nadležnost nad njima imao već spomenuti kraljev komorski sud. Nakon 1405. godine je Budimski zakonik je zamijenio stari „*zakon Szekesfehervara*“. Novi je zakonik postao i osnova za „zakon riznice“ i uspostavio je opće pravne norme građanskog prava za slobodne kraljevske gradove. Sve je to znatno pridonijelo sve većoj gospodarskoj snazi i napretku gradova, a posebice bogatom trgovačkom patricijatu koji je u šaci držao gradski magistrat uz tek slabašnu konkurenciju cehova.¹³⁸ Ipak, Žigmundove reforme nisu mogle ispraviti anomalije urbanog razvitka u Ugarskoj. Gradovi su i dalje bili mali. Budim je, s otprilike osam tisuća stanovnika, bio najveći među njima. Nije bilo prave mreže „istinskih“ gradova (gradova s poveljom slobodnog kraljevskog grada), a osim novih gradova i aristokrata, Crkva je postala jedan od temelja Žigmundove konsolidacije. Za razliku od većine europskih monarha, ugarski su Anžuvinci u 14. stoljeću imali veliku kontrolu nad imenovanjem crkvenih dostojanstvenika, ali se tijekom burnih osamdesetih godina 14. stoljeća situacija otela kontroli. Dvojica nadbiskupa i nekoliko

¹³⁷ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 114.

¹³⁸ Isto, str. 114.

biskupa pridružili su se pobunjenicima 1403. godine. Na to ih je potaknula činjenica papa Bonifacije IX. On je uživao Žigmundovu potporu protiv protupape Benedikta XIII. i podržavao napuljskog pretendenta. To je kralju poslužilo za ozbiljno smanjenje papinskog utjecaja u Ugarskoj nakon što su se problemi riješili.¹³⁹

Od 1404. godine nijedan dekret ili presuda Rima u Ugarskoj nisu mogli stupiti na snagu ako nisu dobili kraljevo odobrenje (*placetum regium*), a kralj je sebi pridržavao isključivo pravo investiture (što je potvrđeno na saboru u Konstanci 1417. godine). Žigmund je energično koristio to pravo i dobio veliku političku podršku novih župnika. Nije prezaao ni od korištenja bogatstva Crkve u službi monarhije. Prije nego bi pobunjene crkvene dostojanstvenike zamijenio onima od kojih je očekivao lojalnost, ostavljao je njihove biskupije i župe nepopunjene po nekoliko godina, a svjetovni upravitelji kojima su u tom razdoblju bile povjerene, prikupljali su namete za kraljevsku riznicu. Crkva, ili preciznije, obnova jedinstva latinske crkve, postalo je jedno od žarište Žigmundove vanjske politike, uz njegovu ambiciju da stekne titulu cara Svetog Rimskog Carstva koji je bio najviši naslov među kršćanskim vladarima. Kada je njegov brat Vaclav počeo gubiti razum, Žigmund se počeo smatrati kandidatom za njemačko prijestolje, a nakon njegove smrti je i izabran za njemačkoga kralja 1411. godine. Takav razvoj događaja utjecao je i na njegov položaj kao kralja Ugarske i na samu povijest Ugarsko- hrvatske Kraljevine. U isto vrijeme, činjenica da Ugarsko Kraljevstvo nije bilo dio Carstva i da je daleko moćnije od njemačkih kneževina, dala je Žigmundu čvrstu političku, gospodarsku i vojnu pozadinu te mu omogućila veću neovisnost nego su to njemački kraljevi obično imali.¹⁴⁰

9. Hrvoje Vukčić Hrvatinić

Jedina ličnost koja se promatrala sa svih strana bio je vojvoda i herceg Hrvoje. Kada je Stjepan Ostoja zatražio pomoć u Budimu kod Žigmunda kako bi se održao na prijestolju, tromost Tvrtka II. Tvrtkovića te podmukli čin Ladislava Napuljskog, kojeg je Hrvoje i postavio na prijestolje, doveli su do toga da se Hrvoje morao pomiriti sa idejom ugarske države, koju je sam više puta odbijao, a tako i pristati na izmirenje sa Žigmundom. Hrvoje kao

¹³⁹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 115.

¹⁴⁰ Isto, str. 115.

splitski herceg nije se sviđao njegovim stanovnicima, posebno zbog toga što je posjede davao bosanskim velikašima.¹⁴¹

Čim je potpisano primirje s Mlecima, buknu su nemiri u Hrvatskom i Bosanskom Kraljevstvu, a konačno su završili provalom Turaka. Do rata s Mletačkom Republikom, Hrvoje je bio u Žigmundovoj službi sve dok ovaj nije čuo da je Hrvoje pozvao Osmanlije da provale na područja kojima je Žigmund upravljao. Čim je Žigmund izdao proglašavanje po čitavom Kraljevstvu o Hrvojevu činu, velikaši po cijelom Kraljevstvu su počeli otirati područja koja su bila u Hrvojevoj vlasti. Kako je Hrvoje imao puno neprijatelja, malo se njegova istina koga ticala. Kad su mu svi okrenuli leđa, a osobito Sandalj Hranić, Hrvoje je počeo tražiti pomoć u Mletačkoj Republici, a naposljetku se obratio turskom sultanu Muhamedu. Nije imao uspjeha kod Mlečana. Nema sumnje da se o tim turskim pripravama nije pročulo u Hrvatskom Kraljevstvu i u Ugarskoj jer su se velikaši pripremali na provalu u Bosnu i počeli su u Slavoniji skupljati vojsku.¹⁴²

Spletkarenju i podvalama nije bilo kraja. Krivotvorena su Hrvojeva pisma, a tako i oduzimana Hrvojevim glasonošama koje je slao kralju i kraljici.¹⁴³ Sva opravdavanja Hrvojeva nisu dolazila do Žigmunda, a to nam najbolje pokazuje podatak Vjekoslava Klaića, odnosno, pismo splitskog nadbiskupa Dujma, koji se nalazio s gradskim poslanstvom uz Žigmunda u Švicarskoj. On je izvijestio svoju općinu o pismima koja stalno dolaze kralju Žigmundu od vojvode Hrvoja, a kralj na njih uopće nije obraćao pozornost, nego je čvrsto odlučio da ga uništi. Zapovijedio je svim barunima Ugarske i Sandalju Hraniću da napadnu Hrvoja.¹⁴⁴

U Dalmaciji je došlo do sukoba jer su njegove otoke: Korčulu, Brač i Hvar sada opsjedali Dubrovčani uz Žigmundovo dopuštenje.¹⁴⁵ Splitski su se okrenuli protiv Hrvoja jer nisu mogli oprostiti što je knezovima imenovao svoje zemljake iz Rame i Vrbasa.¹⁴⁶ Dubrovčani koji su zauzeli otoke pod Hrvojevom upravom nisu dugo vladali otocima, otočani na čelu sa Korčulanima, otimali su zemljišta i na Dubrovnik slali brodove i vojsku. Žigmund se morao

¹⁴¹ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 209.

¹⁴² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 90. - 92.

¹⁴³ M. Čorković, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, str. 34.

¹⁴⁴ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 230.

¹⁴⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 107.

¹⁴⁶ M. Čorković, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, str. 34.

uplesti i dovesti situaciju u red. Dubrovčanima je oduzeo upravu nad otocima, a povjerio Vladislavu Jakšiću od Kužlja zbog njegovih zasluga, kako u Ugarskoj tako i širom svijeta. Ovladavši otocima u „u kraljevo ime“ (*parte maiestatis regie*), stao se on miješati u poslove čitave Dalmacije, koliko je ona pripadala Žigmundu. Nazivao se čak i upraviteljem u Kraljevskoj Dalmaciji (*regius commissarius in regno Dalmacie*).¹⁴⁷

Kada je Hrvoje shvatio da je ostao sam, bezuspješno je potražio pomoć u Mletačkoj Republici pa se ovoga puta stvarno obratio Osmanlijama.¹⁴⁸ Hrvatski i ugarski vojvode očekivali su pomoć bosanskog kralja Ostoje i nekih velikaša, ali u pomoć nitko nije došao. Privrženici kralja Tvrtka II. i Hrvoja dočekali su Turke i pridružili im se, a odlučna borba dogodila se u prvoj polovici kolovoza 1415. godine u Bosni, u župi Lašvi (*in regno Bosniae in provincia Lasta*). Na prijevaru su uspjeli pobijediti Ugarsku vojsku, a zarobili su Ivana Gorjanskog, Ivana Morovića i slavonskog bana Pavla Čupora kojem se vojvoda Hrvoje osvetio zbog izrugivanja nakongresu u Budimu. Nakon pobjede u Bosni, Osmanlije su krenuli u zemlje Hrvatskog Kraljevstva te pljačkali i zarobljavali sve do Celja u Štajerskoj.¹⁴⁹ Hrvoju je na upravu ostavljena zapadna Bosna kojom nije dugo upravljao.¹⁵⁰

Vojvodi Hrvoju izgubio se svaki trag 1416. godine kada je i umro negdje oko svog grada Kotora i ne zna se gdje mu je grob. Sve što je bilo u njegovim gradovima, dvorovima i palačama u Bosni, Zadru i Splitu, postalo je plijenom Mlečana i Mađara.¹⁵¹ Svakako pripada među najznamenitije ličnosti u hrvatskoj povijesti jer je Dalmacijom i Hrvatskom vladao kao pravi kralj, a ne kao kraljev namjesnik.¹⁵²

¹⁴⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 107.

¹⁴⁸ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 234.

¹⁴⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 90. - 92.

¹⁵⁰ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, str. 236.

¹⁵¹ M. Čorković, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, str. 36.

¹⁵² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 93.

10. Žigmund izvan kraljevstva (1412. - 1419.)

Ovo poglavlje je određeno kako bi što jasnije opisalo događaje koje je Žigmund ostvario svojim dugim izbivanjem te koje je on promijene izazvao svojim odlaskom, a koje su kasnije dovele do složenijeg stanja na tlu Europe. Stoga ću ukratko opisati bitne značajke sabora u Konstanzi i način na koji je došlo do pojave husitskih ratova.

Kada je prvi puta odlazio 1412. godine, ostavio je Ugarsko - Hrvatsko Kraljevstvo na upravu svojoj supruzi Barbari, svom tastu i slavonskom banu Hermanu, palatinu Nikoli Gorjanskom i ostrogonskom nadbiskupu Jurju Palociju. Također je palatinu Nikoli Gorjanskom povjerio čuvanje kraljevske krune u Budimu. Celjski knez Herman iskoristio je izbivanje kralja kako bi proširio svoju vlast na štetu hrvatskog bana Nikolu Frankopana. U tom sukobu bile u upletene mnoge velikaške obitelji, a ponajviše niži staleži.¹⁵³

10.1. Sabor u Konstanzi

Otkad je otišao u studenom 1412. i ostavio Ugarsku i Hrvatsku, nije se više vraćao sve do 1419. godine. U to vrijeme od šest godina i više proputovao je čitavu zapadnu Europu od sjeverne Italije do Engleske, baveći se poslovima Njemačkoga Kraljevstva i Rimskoga Carstva. U listopadu 1414. doveli su k njemu u Nurnberg suprugu Barbaru, a onda je on pošao s njom u Aachen, gdje ga je 8. studenog 1414. u crkvi sv. Marije pomazao i okrunio za rimskoga kralja nadbiskup i izbornik Theodorich iz Kolna. Tom prigodom krunjena je i kraljica Barbara, a Žigmunda su od tada najviše zanimali vjerski i crkveni poslovi.¹⁵⁴ Prije nego je Žigmund krenuo, morao je krenuti na riskantno putovanje u Rim i riješiti veliki raskol u Zapadnoj Crkvi, vratiti papu u Rim i okončati opću krizu zapadnog kršćanstva.¹⁵⁵

Od 1378. godine postojala su dvojica papa u Zapadnoj Crkvi, jedan u Avignonu (gdje su od 1309. u „zarobljeništvu“ držali francuski kraljevi) i jedan u Rimu, a 1409. godine crkveni sabor u Pisi izabrao je i trećega. Zahvaljujući uglavnom svojoj diplomatskoj vještini i osobnom šarmu, kojim se koristio tijekom diplomatskih posjeta od Španjolske do Engleske,

¹⁵³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 150. - 152.

¹⁵⁴ Isto, str. 95.

¹⁵⁵ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 115.

uspio je ishoditi da najveći međunarodni kongres srednjovjekovne i ranonovovjekovne Europe, koncil u Konstanci (1414. - 1418.) riješi najvažnije pitanje: trojica su se papa morala odreći naslova, a novi je papa izabran jednoglasno.¹⁵⁶

Sabor se sastao u gradu Konstanzu (Constantia) na Bodenskom jezeru, a koncil je potrajao nekoliko godina. Zadaća sabora bila je da provede potpunu reformu Crkve i njezinih članova i da sudi Janu Husu i njegovom nauku koji se razlikovao od učenja Katoličke Crkve. S dolaskom Žigmunda započelo je pravo djelovanje koncila. Trebalo je najprije dokrajčiti crkveni raskol, budući da su tada bila u jedan mah tri pape: spomenuti već Ivan XXIII., zatim Grgur XII., kojeg su štitili napuljski vladari i Benedikt XIII., kojeg su priznavale španjolske zemlje i Škotska.¹⁵⁷ Najprije si je Žigmund dao zadatak da svrgne papu Benedikta XIII. Papa za to nije htio ni čuti, nego je pobjegao u grad Pensicolu. Papi su tada počeli otkazivati poslušnost aragonski kralj Ferdinand, a za njim su to učinili i ostali vladari na Pirenejskom poluotoku i u Škotskoj. Nakon Žigmundova povratka u Konstanzu bila je završena parnica protiv pape Benedikta XIII. nakon čega je on napokon i skinut s tog položaja. Tako su uklonjeni svi protupape i obnovljeno je jedinstvo katoličke Crkve.¹⁵⁸

Žigmund je očekivao da će se sada okruniti za cara, no krunidba je odgađana sve do 1433. godine djelomice i zbog komplikacija nastalih neuspješnim rješavanjem drugog pitanja na dnevnom redu u Konstanci - reforme Crkve, posebice što se tiče njezine sve veće svjetovnosti i nadmoći papinske hijerarhije, što su bili razlozi većine kritika upućivanih Crkvi već nekoliko desetljećima. Žigmund se zalagao i za to pitanje, ali nije uspio uvjeriti konzervativnu većinu koncila da ozbiljno razmotri unutarnju obnovu Crkve. Štoviše, njezini su predstavnici nemilosrdno ustali protiv radikalne reforme i 1415. godine poslali Jana Husa na lomaču.¹⁵⁹

¹⁵⁶ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 115. - 116

¹⁵⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 96. – 97.

¹⁵⁸ Isto, str. 97. - 98.

¹⁵⁹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 115. – 116.

10.2. Husitski pokret

Sam pokret dobio je ime po propovjedniku i teologu iz Češke, gdje su ideje engleskog teologa – reformatora iz 14. stoljeća Johna Wycliffa bile najutjecajnije. Husovo je mučeništvo poticalo revolucionarno ozračje u njegovoj domovini.¹⁶⁰

Žigmund je pismom zajamčio slobodnim pismom Husu da mu se neće ništa dogoditi, no tek što je Hus stigao u Konstanzu, odmah nakon prvog saslušanja 6. prosinca 1414. zatvoren je u dominikanski samostan na Bodenskom jezeru, a poslije u tvrđi grad Gotlieben. Hus je u svojim javnim nastupima osuđivao zlouporabe, razuzdani život klera, zahtijevao je skromniju Crkvu. Također je zatražio da se Sveto pismo prevede na narodne jezike, no kako je Hus odlučno branio svoj nauk, bio je osuđen i spaljen na lomači.¹⁶¹

Štoviše, to što je Hus, uz Žigmundova jamstva slobodnog prolaza, došao u Konstanzu da bi raspravljao o svom učenju zacijelo nije povećalo popularnost kralja Njemačke i Ugarske u Češkoj, čije je prijestolje naslijedio 1419. godine. Nije Žigmund lako mogao suzbiti husite u Češkoj. On se od 1419. pa gotovo sve do svoje smrti bavio češkim poslovima, suzbijajući veliki vjerski i narodni pokret Husovih privrženika. Cijeli pokret proširio se i na dijelove Ugarske pa je Žigmund morao povesti nekoliko križarskih ratova kako bi ih pokorio. Tada je zemlja već bila u rukama husita, pa je – iako je odbiti priznati njihove „praške točke“, uspio se okruniti i voditi rat protiv njih uzduž sjeverozapadne ugarske granice duže od jednog desetljeća.¹⁶²

11. Odnosi sa Srbijom i Turcima

Vrijeme Žigmundova izbivanja bilo je povoljno za neke druge okolnosti. Žigmundovo izbivanje bila je sjajna prilika za Osmanlije koji su stalno provaljivali na područje Srbije, a njegovim izbivanjem, opuštenije su mogli napredovati. U ovom poglavlju opisat ću prilike

¹⁶⁰ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 116.

¹⁶¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 96. – 97.

¹⁶² L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 116. – 117.

koje su obilježile njegov ponovni dolazak i način na koji je riješio postojeću situaciju sa svojim najvećim protivnicima.

Kada se Žigmund vratio u veljači 1419. godine u Ugarsku, najveća briga bila mu je da zarati protiv Osmanlija koji su već provaljivali u hrvatske zemlje i na teritorij Ugarske. U srpnju iste godine sakupljala se vojska sa svih strana. U to vrijeme kralju Žigmundu umire brat u Češkoj, no on se ipak odlučio krenuti u rat. No, od tog rata na kraju nije bilo ništa. Njegova vojna bile je samo vojnička demonstracija kako bi se Turci zastrašili, a kada su oni ponudili primirje na pet godina, Žigmund ga je objeručke prihvatio.¹⁶³ Kad je kralj Žigmund nakon ratne demonstracije 1419. godine utanačio primirje sa sultanom Muhamedom na pet godina, ostavio je i Bosnu i Srbiju. Srpski despot Stjepan Lazarević isticao se kao privrženik ugarskog kralja i držao je u Ugarskoj prostrane i bogate posjede. Sultana Muhameda naslijedio je najstariji sin Murat II. (1421. – 1451.) koji je sve žešće napadao područje cijelog Balkana.

U prvoj polovici 1427. godine Vlaška je bila u Žigmundovoj vlasti, a u vrijeme kada je boravio tamo, došla mu je vijest da je umro despot Stjepan Lazarević, na čije mjesto je došao njegov nećak Đurađ Branković, koji je po ugovoru u Tati morao Žigmundu predati čitavu Mačvansku banovinu i gradove Beograd i Golubac na Dunavu. No, novi despot Đurađ Branković nije ustupio grad Žigmundu. Ovaj je tražio da mu Žigmund da 12.000 dukata kako bi mu predao grad. Žigmund na to nije pristao, a sam Đurađ Branković otišao je u turski tabor i prodao tvrđu i grad Golubac njima. Gubitak tog grada bio je veliki udarac za Žigmunda, jer su sada Turci mogli provaljivati bez ikakve zapreke ravno u južnu Ugarsku. Poveo je on i rat kako bi vratio grad, ali bezuspješno. U razdoblju od prosinca 1426. pa sve do 1428. ratovao je u Donjem Podunavlju da obrani granice svoje države i svoje vazale, a jedina korist za Ugarsku i Slavoniju od sveg Žigmundova nastojanja kroz više godina bila je ta da je grad Beograd od 1427. pa sve do 1521. godine ostao u vlasti ugarsko- hrvatskih kraljeva. Kroz to vrijeme on je bio najjači bedem za obranu Slavonije i Ugarske.¹⁶⁴

Poveo je on i nekoliko križarskih ratova protiv husita, a pomogao mu je i austrijski vojvoda Albrecht V, kojeg je oženio svojom kćerkom Elizabetom te ih odredio za svoje nasljednike. Čak i uz Albrechtovu pomoć nije Žigmundu pošlo za rukom da suzbije husitski pokret u Češkoj. Kroz cijelo to vrijeme Žigmund je od 1420. - 1423. bio posve zaokupljen češkim poslovima i zanemario znatno Hrvatsko Kraljevstvo. U Slavoniji nakon Dionizija de

¹⁶³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 121.

¹⁶⁴ Isto, str. 137. – 138.

Marczalija, banska stolica je ostala prazna. Njome su upravljali banovci i župani, a tek 1423. je Žigmund imenovao banom svog tasta, kneza Hermana Celjskog. Štit i obrana Hrvatske u to vrijeme bile su tri moćne kneževske porodice: Frankapani na sjeveru, Kurjakovići u Krbavi, a Nelipići na jugu Velebita.¹⁶⁵

11.1. Nikola Frankapan

U ono vrijeme kada je Žigmund podigao tri vojske na obranu svoje države od husita i Turaka, namjestio je za bana Dalmacije i Hrvatske Nikolu Frankapana¹⁶⁶ (1426. - 1432.), poznatog po tome što je prvi od svog roda uzeo to proslavljeno ime. Još prije nego je postao banom posjedovao je, kao jedini član svoga roda, otok Krk, Vinodol, Modrušu, Senj, Gacku i Liku u Hrvatskoj, a Cetin, Slunj i Ozalj u Slavoniji. Kada je postao banom, kralj Žigmund mu je za 28.000 dukata založio još i Bihać na Uni, Knin, Lapac- grad, Vrliku, Ostrovicu (kod Bribira), Skradin, lučku županiju između Zrmanje i Krke te Poljicu. Tako je on posjedovao gotovo čitavu Hrvatsku.¹⁶⁷

Knez Nikola ostario je u službi za svoju domovinu i kralja. Bio je iskreno odan kralju Žigmundu, ali je uz sve to podržavao veze s Mletačkom Republikom. Sukobio se i sa Hermanom Celjskim koji je tada bio ban u Slavoniji i držao u svojim rukama velik dio Slavonije. Zbog nekih obiteljskih razmirica došlo je do sukoba između oba ova moćna plemena oko kojih su se okupili i ostali plemići pa su tako nastale dvije stranke. Celjski su nastojali da ovladaju i Hrvatskom i da zatru Frankopane. Nikola je potražio pomoć kod pape, dobio njegovo odlikovanje i potvrdu rimskog podrijetla. Žigmund kada je to čuo, potvrdio mu je stare povlastice, a time je spriječio i pravi građanski rat.¹⁶⁸ Poslije njegove smrti, naslijedio ga je njegov sin Ivan koji je proširio svoju vlast i preuzeo baštinu Nelipčića. No, taj uspon Frankapana nije dugo trajao, jer se protiv njega uzdiže osim Celjskih i sam Žigmund.¹⁶⁹

¹⁶⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 122.

¹⁶⁶ Isto, str. 139.

¹⁶⁷ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 225.

¹⁶⁸ Isto, str. 225.

¹⁶⁹ *Historija naroda Jugoslavije I.*, str. 746.

12. Drugo Žigmundovo izbivanje (1430. – 1434.)

Kako je Žigmund vidio da je njegova prostrana država u ozbiljnim problemima, morao se osigurati i u Rimu kod pape te pronaći rješenje za silne husitske ratove koji su se sa područja Češke proširili i na velik dio Ugarske, a s druge strane prijetili su Turci sa istoka i Mlečani iz Dalmacije pa je morao povući neke konkretne poteze za njihovo suzbijanje koji su navedeni u ovom poglavlju.

12.1. Baselski koncil 1433. i Žigmund postaje carem

Tek kad su Žigmund i crkveni moćnici na koncilu u Baselu, uzalud sazvanom kako bi se nastavila crkvena reforma iz 1431. godine, pokazali spremnost na kompromis s umjerenim krilom pokreta, mogli su biti svladani husitski radikali. U vojnom je smislu sjeverna Ugarska pretrpjela nekoliko žestokih napada husita (Požun/ Bratislava 1428, Nagyszombat/ Trnava 1430, Spiška županija 1433.) Međutim, husitski ideološki učinak prvenstveno je vidljiv u selima i trgovištima županije Srijem (Szerem) na jugu, gdje je papinski inkvizitor Giacomo della Marca dao spaliti mnoge heretike 1436. i 1437. godine te su tamo husitski propovjednici pripremili prve mađarske prijevode Biblije (u nepotpunim varijantama sačuvane do danas).¹⁷⁰

Dok je crkveni sabor nastavio svoj rad oko crkvenih reformi i izmirenja sa husitima, spremao se Žigmund u Italiju da se ipak jednom okruni za cara i tim podigne svoj ugled u kršćanskom svijetu. Na Duhove, 21. svibnja 1433., okrunio ga je papa u crkvi sv. Petra carskom krunom. Žigmund je ostao sljedeća tri mjeseca u Rimu, a nakon 12. kolovoza 1433. otišao je iz Rima i vratio se u Njemačku. Poslije Baselskog koncila poslali su članove crkvenog sabora u Češku kako bi utanačili sporazum između koncila i husita. 30. studenog 1433. godine češko - moravski sabor prihvatio je „*Praške kompaktate*“, koje je koncil preinačio na osnovi četiriju članaka. Česima je bila dopuštena sveta pričest kruhom i vinom i došlo je do izmirenja s Katoličkom Crkvom.¹⁷¹

Dok je Žigmund boravio u Njemačkoj, dočekao je još i to da su katolici i umjereni husiti u Češkoj svladali gorljive husite u krvavoj bici kod Lipana u svibnju 1434. godine. Tim

¹⁷⁰ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 116. - 117.

¹⁷¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 147.

porazom Žigmundu je mogao biti miran. On se izmirio sa rimskim papom i s Mletačkom Republikom te se nakon višegodišnjeg izbivanja mogao vratiti u Ugarsku.¹⁷²

12.2. Slavonski i Budimski sabor

Već je spomenuto kako je Žigmund na odlasku dao na upravljanje Kraljevinu svojoj ženi, Barbari Celjskoj, slavonskom knezu Hermanu Celjskom, palatinu Nikoli Gorjanskom i ostrogonskom nadbiskupu Jurju Palociju, a Nikoli Gorjanskom je ostavio kraljevsku krunu da mu čuva u Budimu. Grof Herman II. Celjski od 1423. bio je banom u Slavoniji. Njegov sin Fridrik oženio se iz kuće Frankapana, Elizabetom (Jelisavetom). Kada je ona umrla, Frankapani su zatražili natrag posjede koje je ona kao Fridrikova žena donijela u miraz. U to vrijeme kada je ona umrla, za bana Hrvatske i Dalmacije proglašen je Nikola Frankapan 1426. Brak Elizabete i Fridrika imao je svoje posljedice, grofovi celjski silom su htjeli oduzeti banstvo Nikoli. Zamisao Celjskih da je uspjela, rezultirala bih time da bi Hrvatska, Slavonija i južna Štajerska sačinjavale jednu teritorijalnu jedinicu koja bi bila nezavisna od Žigmunda.¹⁷³

Najviše je stradalo niže plemstvo, a Nikola je branio svoje posjede od Hermana Celjskog. Kada je Nikola vidio da se ne može sam obraniti, potražio je pomoć kod Mlečana.¹⁷⁴ U Hrvatskoj je vladala neopisiva zategnutost. Agitacija se vodila za i protiv celjskih. Žigmund je bio daleko, a Celjski je tražio ispaltu kunovine u cijeloj Slavoniji, ne obazirući se na to, jel je netko oslobođen od poreza ili nije, a čak je i od vojnika tražio da ju plate koji su od nje bili oslobođeni. Poruke koje je Žigmund primio u Piacenzi rezultirali su ozbiljnom opomenom kralja Žigmunda Hermanu Celjskom.¹⁷⁵ To je natjeralo kralja da sazove sabor Kraljevine Slavonije.¹⁷⁶ Kraljev poziv bio je sastavljen u ozbiljnom tonu pa Hermanu Celjskom nije ništa drugo preostalo nego da sazove sabor 1. svibnja 1432. Tamo su bile zastupane Križevačka, Zagrebačka, Varaždinska i Virovitička županija, vranski prior Albert od Velikog Miholjca i Ungvara. Zatim velik broj velikaša i kninski biskup Ivan. U obranu Hrvata stao je i sam

¹⁷² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 147. – 148.

¹⁷³ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 251.

¹⁷⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 153. – 154.

¹⁷⁵ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 251.

¹⁷⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 153. – 154.

Žigmund jer je vidio da tim nemirima ne može organizirati kvalitetnu obranu protiv Turaka i Mlečana, a morali su se kazniti oni koji su pljačkali narod u Slavoniji.¹⁷⁷ Smrt palatina Nikole Gorjanskog 1433. dovela je do još većeg meteža.

U Hrvatskoj i Ugarskoj sve se željnije očekivao povratak kralja. Ugarski staleži poslali su prije kraljeva dolaska poslanstvo u Regensburg, zaklinjući kralja da se vrati u Ugarsku.

Tri mjeseca nakon Slavenskog sabora sastali su se u Budimu duhovni i svjetovni velikaši Ugarske. Na taj sabor došli su i poslanici poljskog kralja Vladislava Jagelovića. O tom sastanku Žigmund je bio obaviješten, no kako Žigmund nije bio zadovoljan njihovom obranom od eventualnih napada od Turaka i husita, sam je dok je bio u Sienni, napravio plan obrane svoje prostrane države. Napokon se 1434. vratio, doplovio je sa 20 brodova u Požun, gdje su ga s veseljem dočekali. Žigmund je od tada najviše boravio u Požunu, da bude bliže Češkoj i Njemačkoj.¹⁷⁸

12.3. Temeljni zakon za obranu

Kralj je sam počeo smišljati i planirati kako bi jednom valjano uredio obranu svoje prostrane države. Poslao je tu svoju osnovu i onda je ona proglašena u Ugarskoj kao temeljni zakon za obranu zemlje. U toj odredbi određeno je kako će Hrvatska odbijati silu Mletačke Republike, Slavonija, južna Ugarska i Erdelj tursku silu, a zapadna i sjeverno- zapadna Ugarska husitske provale. Prema tome, kralj je i čitavu državu razdijelio na više vojničkih kotara ili tabora, te podjednako ustanovio koliko će vojnika biti u svakom kotaru uzdržavati kralj, koliko prelati i baruni i niže županijsko plemstvo.

Poslao je tu svoju osnovu i onda je ona proglašena u Ugarskoj kao temeljni zakon za obranu zemlje. Ugarsko- Hrvatsko Kraljevstvo bilo je podijeljeno na vojničke tabore koji su trebali raspolagati s dovoljno vojne sile da se mogu oduprijeti vanjskim ugrožavanjima.¹⁷⁹ Osnova se sastojala od 36 članaka ili artikula, a poglavito joj je bio cilj urediti vojništvo tako da uvijek bude dovoljno vojske i na Hrvatskoj i Ugarskoj strani kako bi se obranili od vanjskih neprijatelja. Hrvatska neka odbije Mlečane, Slavonija, južna Ugarska i Erdelj tursku

¹⁷⁷ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 251.

¹⁷⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 150. - 152.

¹⁷⁹ *Povijest Hrvata*, Srednji vijek, str. 342. - 343.

silu, a zapadna i sjeverno- zapadna Ugarska husitske navale. Između vojničkih tabora koje je kralj ustanovio, zanimaju nas osobito oni na jugu protiv Mletaka i Turaka.¹⁸⁰

Za Hrvatsku je Žigmund odredio posebni tabor (*a parter Dalmatiae seu Maris et Croatiae*). Tamo su pripadali, svatko sa svojim banderijem od 500 ljudi: hrvatski ban, grad Dubrovnik, knez Krbavski, knez Cetinski, knez Senjski, Modruški i Krčki te Vlasi.¹⁸¹ Drugi tabor je slavonski prema rijeci Uni, tamo je stajalo pet slavonskih velikaša, svaki sa svojim banderijem: slavonski ban, knezovi Blagajski, vranski prior, zagrebački biskup i Vladislav Toth od Susjedgrada. Najveći tabor bio je usorski i tamo ratuju srpski despot s vojskom, požeški župan sa 100 konjanika, bosanski biskup, mačvanski banovi sa 4000, Matko Talovac na račun Srebrnika s 1000, Ivan Morović sa 1000, pečujski biskup s banderijem, Filip Bothos sa 100 konjakina, Ivan Gorjanski sa 100 i drugi. Također tamo ratuju niži plemići svih slavonskih županija (Varaždinske, Zagrebačke, Križevačke, Virovitičke, Požeške, Vukovske i Srijemske), kao i nekih južnougarskih (Zaladske, Šimeške, Tolnanske, Baranjske, Bačke, Bodroške, Severinske). Četvrti tabor je temeški ili temešvarski: u njemu stoji kaločki nadbiskup s banderijem, velikovradinski nadbiskup, čanadski i kraljevski banderij. Svoje čete daju i županije: Temeška, Orodka, Čanadska, Zarandska, Čongrandska, Kovinska, Krašovska i Torontalska.¹⁸² Peti tabor je erdeljski: tu stoji biskup erdeljski, erdeljski vojvoda, vlaški vojvoda, Sasi, Sikulci, a i čete od deset županija (Biharske, Satmarske, Marmoroške, Ugočke, Bekeške, Sabolčke, Bereške, Krasnanske i dviju Solnočkih). Po toj osnovi ne samo da se odsad uredila obrana države, nego je ona također postala zametkom buduće Vojne Krajine u 16. i 17. stoljeću.¹⁸³

12.4. Seljački ustanak u Ugarskoj

Čini se nevjerojatnim da je husitizam imao izravan učinak na, kao što se pretpostavljalo, prvi veliki seljački ustanak u Ugarskoj. Njegov je glavni uzrok ležao u složenom financijskom stanju države u Žigmundovo doba, odnosno povišenim poreznim nametima koji su

¹⁸⁰ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 153. - 154.

¹⁸¹ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 252.

¹⁸² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 153. - 154.

¹⁸³ Isto, str. 152.

zemljoposjednike navodili da još više opterete svoje kmetove. Iako je redovni državni prihod krune iznosio najmanje 300. 000 forinta godišnje (a vrlo vjerojatno i mnogo više), politika je bila skup posao, posebice za vladara s velikim vanjsko - političkim ambicijama, dvor odgovarajući njegovu položaju, te potrebu održavanja velike obrambene sile. Osim nametanja neredovitih poreza, posebice Crkvi te davanja u zakup kraljevskih posjeda, Žigmund je obnovio staru praksu kvarenja kovanog novca. Neposredni povod koji je u Transilvaniji 1437. - 1438. godine izazvao pobunu lokalnih ugarskih zakupnika, gradske sirotinje i sitnih slobodnjaka te rumunjskih doseljenika bio je zahtjev biskupa Gyorgya Lepesa da se desetina plaća novim kovanicama, uključujući i trogodišnje dugove (za koje je odbio prihvaćati stari novac). Uz to, od nižeg plemstva i rumunjskih doseljenika, koji je do tada morao plaćati desetinu, tražio je da plate svoju obavezu, a seljacima je neprestano ograničavao slobodu preseljavanja.¹⁸⁴

Pobunjeničke postrojbe, koje je predvodio siromašni plemić Antal Budai Nagy, nakon pobjede nad snagama vojvode Laszla Csakija (Ladislav Čak), iznudile su važne ustupke sporazumom u Kolozsmonostoru (Cluj- Manastur; 6. Srpnja 1437) : „ zajednici stanovnika Kraljevstva“ (*universitas regnicolarum*), kako su ih nazivali, obećano je smanjenje crkvenih podavanja, sloboda seljenja te ukidanje seniorske desetine. Na godišnjim skupštinama seljaka trebalo je nadgledati poštuju li se uvjeti sporazuma, a zemljoposjednike koji se ne pridržavaju tog sporazuma, trebalo je kažnjavati. Taj sporazum je nepriviligiranim slojevima stanovništva omogućavao da se objedine i razvijaju u zaseban stalež.¹⁸⁵

Međutim, u rujnu su ugarski plemići, „ saski“ (njemački) građani te slobodni vojnici Sikuli (vojnici koje će se smatrati zasebnim političkim staležom ili čak etničkom zajednicom u Transilvaniji od šesnaestog stoljeća nadalje) sklopili Kopolnsku uniju. Bio je dogovor o međusobnoj pomoći protiv seljaka. Mjesec dana kasnije seljaci su bili natjerani da prihvate manje povoljan sporazum. Uvjeti novog sporazuma poslani su na arbitražu Žigmundu, koji je prethodno nekoliko puta potvrđivao seljacima pravo seljenja. Kada je vijest o Žigmundovoj smrti stigla u prosincu 1437. do Transilvanije, lokalni su magnati izvršili protunapad. Seljaci, razoružani i umorni od dugih pregovora, bili su u tim okolnostima lak plijen, grad Kolozsvár (Cluj) koji je bio na strani seljaka, pao je krajem siječnja 1438. godine te je kažnjen privremenim gubitkom povlastica.¹⁸⁶

¹⁸⁴ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 116. - 117.

¹⁸⁵ Isto, str. 117.

¹⁸⁶ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 116. - 117.

Kapolski sporazum potvrđen je Tordskom unijom 2. veljače 1438. godine, čime je zadan okvir za konstituiranje staleškog sastava transilvanskog društva za sljedećih nekoliko stoljeća. Žigmundova je duga vladavina bila obilježena borbom protiv velikaškog neposluha u prvoj te gušenjem husitske pobune u posljednjoj trećini. Treći veliki izazov bila je osmanska prijetnja, slijedio je isti ritam. Pritisak na ugarske južne granice smanjen je nakon što je Bajazida I. 1402. godine porazio novi osvajač iz središnje Azije, Tamerlan. Osmansko Carstvo zahvatila je privremena kriza koja je trajala dok Murat II. (1421. - 1451.) nije započeo s novim valom ekspanzije u dvadesetim godinama petnaestog stoljeća.

12.5. Žigmundovi posljednji dani

Žigmund ne samo da je svoju vlast u Ugarskoj postavio na nove temelje i izdigao se kao vladar europskog formata, već je pokušao ojačati svoj položaj na Balkanu. Njegovo nastojanje da stvori tampon - zonu država od Bosne, Srbije i Vlaške očito je bilo obnavljanje politike Ludovika I. No, različito od svog prethodnika, koji je išao za slavom i plijenom, ono što je Žigmund očekivao od ovih država bili su pouzdani saveznici, spremni na svakovrsne žrtve. On nije od njih očekivao isprazni entuzijazam, nego je pokušao njihove vladare zainteresirati darivanjem posjeda i časti.¹⁸⁷

Stjepan Lazarević kao vjerni vazal štitio je južne ugarske županije koje su graničile sa Srbijom od turskih upada sve do svoje smrti 1427. godine. Žigmund je imao manje uspjeha u povezivanju s Bosnom, gdje je vojvoda Hrvoje Vukčić - Hrvatinić već 1413. godine odustao od lojalnosti iznuđene kroz pet ratnih pohoda i obilnim povlasticama. Uvelike je Žigmundova zasluga da je, nakon što je sustav tampon - država počeo popuštati, položio temelje alternativne obrambene mreže. U određenim područjima pogurao je izravnu ugarsku vlast daleko na jug, primjerice, sve do Jajca u Bosni u čijim su južnim dijelovima Osmanlije bili čvrsto utaboreni već tridesetih godina 15. stoljeća. Žigmundov je posljednji osobni susret s Osmanlijama, kao i prvi, bio prilično neslavan. Nakon neuspjelog pokušaja 1428. godine da, sukladno ranijem sporazumu sa Stefanom Lazarevićem, Turcima oduzme Golubac (Galamboc), čiji se zapovjednik predao nakon despotove smrti, Žigmund je po drugi put jedva pobjegao turskim snagama koje su pristigle u pomoć opkoljenima. Bez obzira na to, Žigmundov je uspjeh bio nevjerojatan: u posljednjoj trećini svoje vladavine uspostavio je

¹⁸⁷ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 117.

obrambeni sustav - kombinaciju dvaju linija graničnih utvrda od Donjeg Dunava do Jadrana, te mobilnih postrojbi koje su u povoljnim uvjetima mogle čak i poduzeti ofenzivnu akciju - koji je štitio Ugarsko Kraljevstvo gotovo cijelo stoljeće i omogućavao pogranično ratovanje desetljećima nakon eventualnog pada. Ugarska elita nije cijenila ove dugoročne blagodati, kao ni Žigmundova postignuća općenito.¹⁸⁸

Od 1433. godine Žigmund je gubio svoje najbliže suradnike, oni počinju umirati jedan za drugim. Najprije mu je umro Ivan Alben, kancelar zagrebački, zatim Nikola Gorjanski, a 1435. umire i Herman Celjski koji je bio začetnik goleme vlasti Celjskih knezova u Kraljevini Slavoniji. Njegovim zamjenikom kralj je proglasio Matka Talovca. On je bio kovinski župan, beogradski kapetan i gubernator zagrebačke županije.¹⁸⁹

Talovci su porijeklom bili sa Korčule, a prozvali su se tim imenom tek 1434. kada ih je kralj obdario imanjem Topolovcem u Podravini, a bogatstvo i moć stekli su u Žigmundovoj službi.¹⁹⁰

Kad je ljeti 1434. umro knez Ivaniš Nelipić kao posljednji muški član svoje čuvene porodice, njegove prostrane posjede od Velebita do Cetine trebala je naslijediti njegova kći, jedinica Katarina, odnosno njezin muž knez Ivan Frankapan, sin Nikole Frankapana i hrvatski ban po očevoj smrti (1432 - 1436). Žigmund, iako još za života Nelipića to dopuštao, počeo se sada opirati, zahtijevajući od Ivana Frankapana da mu preda svu ostavštinu kneza Ivaniša.¹⁹¹ Ivan Frankapan, Katarinin muž, usprotivio se Žigmundu i proglašen je buntovnikom.¹⁹² naložio slavonskom banu Matku Talovcu (1435. – 1444.) da ga silom pokori. Tako je buknuo u Hrvatskoj građanski rat 1436. godine koje je završio nakon nenadane smrti Ivana Frankapana kraljevom pobjedom.¹⁹³

Imanja Ivana Nelipića poklonio je Žigmund banu Matku Talovcu i njegovoj braći Petru, Franji i Ivanu.¹⁹⁴

¹⁸⁸ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 117.

¹⁸⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 160. - 162.

¹⁹⁰ *Historija naroda Jugoslavije* I., str. 747.

¹⁹¹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 171. - 172.

¹⁹² A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 255.

¹⁹³ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 171.

¹⁹⁴ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 255.

13. Žigmundova smrt

Još u ljeto 1436. Žigmund otišao u Češku, iz koje se više nije vratio. Tamo ga je snašla bolest od koje se nije mogao izliječiti.¹⁹⁵ Žigmund Luksemburški umro je 9. prosinca 1437. godine u Znojmu u Moravskoj.¹⁹⁶ Žigmund je vladao Ugarskom i Hrvatskom preko pedeset godina.¹⁹⁷ Samim Žigmundovim dolaskom na prijestolje došao je totalno drugačiji čovjek od Ludovika I. On je bio čovjek koji je sve poduzimao bez novca i pokušavao mnogo toga, što je bilo izvan svake materijalne mogućnosti. Na mjesto čuvara zakona i pravnog poretka, na kormilu je bio čovjek kojemu je zakon bio trenutna stvarna ili zamišljena potreba.¹⁹⁸

Prva polovica njegova vladanja do godine 1409. ispunjena je vječitim borbama sa suparnicima i protukraljevima, u drugoj polovici vladanja opet suviše ga zaokupljaju poslovi njemački, češki, talijanski, vjerski i crkveni. Za Ugarsku i Hrvatsku bilo je upravo štetno, pogubno što je primio njemačku krunu, a kasnije i češku, jer u tadašnjim neuređenim prilikama nije jedan vladar bio dovoljno jak da upravlja tolikom državom.¹⁹⁹

Najljući udarac za Hrvatsko Kraljevstvo bio je to što je izgubilo najveći dio svoga krasnoga primorja, a osobito dalmatinske gradove od Zadra i Splita te otoke od Cresa do Korčule. Tim činom Hrvatska je gotovo bila potisnuta od mora. Ostao joj je na krajnjem sjeveru otok Krk, zatim Vinodol i grad Senj, a na jugu Omiš s Krajinom. Dubrovnik je strepio cijelo vrijeme od masovnijeg porasta mletačkog brodovlja, a Hrvatsko Kraljevstvo izloženo je tada i turskim navalama sa istoka, osobito od godine 1414. kada je prvi put osmanlijska sila provalila u srce hrvatskih zemalja. Uopće je za Žigmunda sve više slabila kraljevska vlast, dok se izdizala moć velikaša. Kako su poglavito velikaši pomagali kralja u neprestanim ratovima, uzdržavajući o svom trošku banderije, morao ih je kralj stalno mititi darovnicama, pa je tako i sam pridonosio da su postajali sve moćniji i ugledniji. Kralj je međutim i sam osjećao da bi trebalo premoć velikaša nekako ograničiti. Kako je plemstvo bilo zavislo od velikaša, a svećenstvo je u prvoj polovici vladanja bilo protiv Žigmunda, nastojao je on pridoci građanstvo, koje je velikim dijelom bilo tuđeg podrijetla. On je građanstvu dodijeljivao

¹⁹⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 171.

¹⁹⁶ F. Šišić, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, str. 225. - 226.

¹⁹⁷ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 171. – 172.

¹⁹⁸ A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, str. 232.

¹⁹⁹ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 172.

različite povlastice, podizao trgovinu i promet, ne bi li tako građanima pribavio i politički ugled. Žigmund je na ugarske sabore, koji su se za njegova vladanja češće sastajali, pozivao se uz prelate i barune ne samo na poslanike županijskog plemstva, nego i na zastupnike kraljevskih slobodnih gradova. No, dozivanjem građanstva na sabore nije Žigmund pomogao kraljevskoj vlasti, nego je samo podigao ugled saboru.²⁰⁰

Miroljubiv i uglađen kakav je bio, teško je mogao steći popularnost među ratobornim i moćnim ugarskim plemstvom. Njegovi su spektakularni porazi na ratištima protiv Osmanlija izazivali prezir, njegova sve snažnija zapadna orijentacija (te iz tog proizišla duga izbivanja) nestrpljenje, a njegov popis prioriteta (vjerski raskol) nerazumijevanje. Ipak, Žigmund nije zbog toga bio manje važna ličnost. Nakon teških početaka uspio je povezati aristokraciju s krunom i ovladati staleškim težnjama plemstva.²⁰¹

Fizički, kralj i car Žigmund bio je visok, imao je dugu bradu, plavu kovrčavu kosu. Svijet ga je držao za najljepšeg vladara onog doba. Bio je prijazan prema ženama, a govorio je više jezika: njemački, češki, mađarski, francuski, talijanski i latinski. Naravno da je imao i mane. Bio je lakouman, pohlepan, nagao i strastven. Njegov temperament bio je kriv za puno stvari, a pored svoje razboritosti dao se i varati. Počinjao je najveće okrutnosti i najgroznije opačine. Bio je previše rasipan, redovito nije imao novca, a najmanje onda kad je trebao. Zaduživao se, a Frankapanima je založio gotovo čitavu Hrvatsku za 45.000 dukata, a općenito nije bilo velikaša kojem nije dužan.²⁰²

Njegovom je smrću otklonjena glavna prepreka razvoju državnog poretka koji će se temeljiti na povećanoj ulozi staleža u političkom životu zemlje. Kao i drugdje, „staleži“ su bili skupine zemljoposjednika (*possessionati*) istog statusa i prava, drugim riječima, „pravi“ stanovnici Kraljevstva (*regnicolae*). Osim plemstva, tu su bila uključena crkvena tijela, slobodni gradovi te transilvanske saske općine. No, u Ugarskoj za razliku od većine Zapadne Europe te slično kao u Poljskoj, plemstvo je prevladavalo među staležima (što je odgovaralo činjenici da je do sredine petnaestog stoljeća dvije trećine zemljišnih posjeda kraljevstva bilo u vlasništvu aristokracije i plemstva).²⁰³

²⁰⁰ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 171. -172.

²⁰¹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 117. - 118.

²⁰² V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 173. -174.

²⁰³ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 119. - 120.

13. 1. Nasljednici

Kada je Matko Talovac javio iz Beča da je kralj Žigmund umro, velikaši su se sastali u Požunu kako bi proglasili vojvodu Albrechta njegovim nasljednikom koji je bio i njegov zet, što je ujedno bio i začetak kasnije vladavine Habsburgovaca jer je on pripadao toj dinastiji.²⁰⁴

Budući da Žigmund nije imao muških nasljednika, prema njegovu sporazumu s Albertom Habsburškim iz 1402. godine trebao ga je naslijediti Albertov sin. Alberta su doista izabrali i okrunili staleži, čime je izbjegnuta dominacija „dvorske stranke“, ali on je bio prisiljen prihvatiti ozbiljne zahtjeve: obećao je stati na kraj utjecaju stranaca i oporezivanju Crkve, napustiti sve „inovacije i omražene običaje“ koje je Žigmund uveo, te sva važna politička pitanja i odluke predati velikašima i crkvenim dostojanstvenicima. Za vrijeme kraljeve odsutnosti sljedeće godine, Žigmundu odani velikaši povećali su svoj utjecaj na dvoru do tog stupnja da su nakon toga staleži prisilili kralja da sazove sabor odmah nakon povratka te da „obnovi drevne običaje Kraljevstva“- u stvarnosti da staležima ustupi potpunu kontrolu nad političkim pitanjima. Uz to, snažno se intenziviralo propadanje mreže kraljevskih tvrđava koja je bila razvijena za Karla Roberta, a samo ih je 35 ostalo u kraljevskom vlasništvu sve do vremena Albertove smrti. Da bi stvari bile gore, usporedno sa slabljenjem kraljevske vlasti, Murat II. uništio je zadnje ostatke južne tampon zone i pregazio posjede Đurađa Brankovića, koji je 1439. godine naslijedio Stefana Lazarevića na mjestu srpskog despota. Albert, koji je proglasio opći ustanak plemstva kako bi pomogao svome savezniku, umro je od dizenterije u svom taboru. Od tog je vremena nadalje Osmansko Carstvo predstavljalo izravnu prijetnju integritetu Ugarske pa je već 1440. sultan izveo neuspjeh pokušaj osvajanja Beograda.²⁰⁵

Albertova je smrt gurnula Ugarsku u krizu nasljedstva, a sukobljavanje između prohabsburške ili „dvorske“ stranke i „narodne“ stranke uskoro je rezultiralo građanskim ratom. Prvi, koji je vodio Ulrik Celjski, podupirali su kraljicu Elizabetu, Žigmundovu kćer koja je, nekoliko mjeseci nakon Albertove smrti, rodila sina i željela mu osigurati prijestolje. Ladislav V. (Posmrče) doista je i okrunjen krunom sv. Stjepana u svibnju 1440. godine. Staleži, koje su prevodili Žigmundovi „velikaši vojnici“ poput Rozgonija (Rozgony), Talovaca (Talloci) i drugih, odbili su to prihvatiti. Pozvali su na prijestolje mladog poljskog kralja Vladislava III. (kao ugarski kralj Vladislav I; Ulaszlo I.), očekujući od njega da vodi borbu protiv Osmanskog Carstva. Nakon što je potpisao izborna obećanja i prisegnuo da će održavati

²⁰⁴ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga III., str. 177.

²⁰⁵ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 120.

„drevne privilegije“ zemlje (odnosno plemstva), Vladislav je također okrunjen. Bio je to korak od simboličnog značaja. Tvrdnja da je krunidba i kraljeva moć ovisila o volji stanovnika kraljevstva, a ne o znakovima časti, značila je izravnu objavu nadmoći staleža nad krunom, te prešutan izazov principu nasljeđivanja.²⁰⁶

²⁰⁶ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 120.

14. Zaključak

Ovaj zaključak podijelit ću na dva dijela. U prvom dijelu govorit ću o problemima s kojima sam se suočavala u pronalaženju literature, a u drugom dijelu posvetit ću se zaključcima koje sam tijekom pisanja rada sama donijela, a tiču se rada. Kako je tema diplomskog rada mogući odnosi Mađara i Hrvata, a tijekom proučavanja podosta opširne literature, nisam nailazila na pisane činjenice koje govore o odnosima, te ću iz vlastitog shvaćanja dati na nekim primjerima svoj osvrt iz kojih sam izvukla moguće odnose.

Pri pisanju rada suočila sam se s problemom iščitavanja nekih činjenica koje su kod nekoliko autora u protuslovlju, počevši od samog Žigmundovog imena jer ga nekoliko autora naziva i Sigismund. Općenito u pisanju rada morala sam se osloniti na jednog ili dva autora koji su pisali o istom događaju jako slično, pa sam njih i uzela kao autentične. Druga stvar koja se tiče problematike bile su knjige koje su usko vezane uz povijest same Ugarske (Mađarske). Za najbolje razumijevanje mađarskog viđenja stvari knjiga je Laszla Kontlera pod nazivom *Povijest Mađarske*. Postoji samo nekoliko knjiga koje su prevedene s mađarskog jezika i tu sam iskoristila nekoliko zbornika koji su mi pomogli u shvaćanju društvenog ustroja na području kraljevine. Što se tiče pisanih događaja u Hrvatskoj, od svih autora, najbolje i najopširnije to razdoblje opisuje Vjekoslav Klaić u svojoj *Povijesti Hrvata* koja se sastoji od nekoliko knjiga, a za spomenuto razdoblje ponajviše koriste njegove druga i treće knjiga dok je Antun Dabinović sigurno najbolje opisao povijesni ustroj sa pravne strane.

Nakon iščitavanja literature došla sam do zaključka da se za područje Hrvatske u zajednici sa Ugarskom nije ništa bitnije promijenilo. Od samog čina ulaska u zajednicu s Ugarskom još 1102. godine, ona je izgubila svoju neovisnost i suverenost. Tadašnja područja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i u vrijeme Žigmundova kraljevanja nisu se uspjeli izboriti sa jednakost koju su davno potpisali s Ugarskom, već kao i do tada, borili su se za stupanj veće samostalnosti. Kroz ovaj rad mogu zaključiti da u pogledu i na Hrvatsku i na Ugarsku, Žigmund je ipak bio skloniji Ugarskoj. Prijestolnica koja se nalazila u Budimu zacijelo je jedna od stvari koja je pridonijela njegovom simpatiziranju Ugarske, a također i mađarski jezik kojeg je govorio, a k tome, imao je običaj oblačiti se u Ugarske kraljevske odore. U tom kontekstu zasigurno da je simpatizirao ugarski dio kraljevstva, dok u hrvatskim zemljama nije puno boravio. Otkad je postao kraljem, nije mogao smiriti situaciju u Slavoniji, a najviše ju je otežao križevačkim saborom 1397. godine i velikim pokoljem kod Dobora 1408. godine kada je dao smaknuti više od 200 velikaških obitelji koje su mu prethodno pomogle u ratovanju sa

Osmanlijama, što je dovelo do još većeg nezadovoljstva. Pregledom cijele Žigmundove vladavine i njegovih poteza koje je povukao na području kraljevine, a imaju veze sa odnosima između Hrvata i Mađara zasigurno je porast moći pojedinih velikaša, kako u Ugarskoj, tako i u Hrvatskoj i Slavoniji. Odnosi unutar dva naroda nisu se pretjerano temeljili na nekakvom odnosu već u to vrijeme je banska vladavina pojačana, pod time mislim na Nikolu Gorjanskog koji je u okviru banovanja samostalno vodio poslove, a u Hrvatskoj to je zacijelo bio Nikola Frankapan uz velikaše Nelipiće i Celjske. Kako su oni najčešće rodbinskim vezama pridonijeli svom većem imetku te mirazom svojih supruga, više nije bilo bitno iz kojeg dijela kraljevstva su bili nego bitan je bio njihov imetak. Što onda znači da su u hrvatskim zemljama velik dio posjeda imali stranci koji nisu bili hrvatskog podrijetla. Jedan od takvih slučajeva je zasigurno Herman Celjski koji je pod Žigmundom i sam počeo širiti svoja područja, pa čak i otimati od pojedinih hrvatskih velikaša. Drugi takav slučaj je sa bosanskim vojvodom Hrvojem Vukčićem koji je u svoju zaštitu dobio kao herceg grad Split i neke od dalmatinskih otoka. Stanovnici tih područja često su izražavali nezadovoljstvo navodeći kako je on darovao splitske posjede svojim zemljacima.

Razdoblje Žigmundove vladavine najviše je potreslo područje Hrvatske kada je u tajnosti Ladislav Napuljski prodao Dalmaciju Mlečanima. Pokušavanje njezinog vraćanja u okrilje ugarske uprave bilo je neuspješno. Dalmacija je ponovno vraćena tek 1939. godine. U cijelosti, bilo je to složeno i turbulentno razdoblje u kojem su Žigmunda dočekali Osmanlije sa stalnim provaljivanjem preko granica Ugarske te dugotrajni husitski ratovi koje je Žigmund vodio protiv husita na teritoriju Češke i Ugarske. U vremenu kada je proširio svoju vlast i postao rimsko- njemačkim carem, stalni su bili sukobi i u Ugarsko- hrvatskom kraljevstvu. Njegov uspjeh zacijelo je utvrđivanje Beograda koji je postao glavnom obranom protiv osmanske najezde sve do 16. stoljeća i tako štitio granice Ugarske. Zatim njegova osnova kojom je izdao način na koji će se pojedini dijelovi kraljevstva obraniti od husita, Osmanlija i Mlečana. Baš ta njegova osnova za obranu zemlje bila je ustvari i začetak buduće Vojne Krajine koju je ostvario Matija Korvin.

Vjerujem da je ovaj pregled pronašao cilj dosadašnjih spoznaja i sintezu građe o stanju u Ugarskoj i Hrvatskoj u vrijeme srednjeg vijeka, da se on uistinu ostvario kako bi se lakše snalazilo u budućim istraživanjima. Dakako da su potrebna i daljnja istraživanja jer složenost same teme zahtjeva još dublje istraživanje odnosa u to vrijeme između Hrvata i Mađara, prvenstveno jer je to samo jedno malo, ali isto tako važno, razdoblje u dugoj zajedničkoj povijesti.

15. Literatura:

1. Čorković, Miroslav, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1974.
2. Dabinović, Antun, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, 1940.
3. Hanak, Peter, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1955.
4. *Hrvatska opća enciklopedija*, Hu – Km, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Čakovec, 2003.
5. *Historija naroda Jugoslavije I.*, Školska knjiga, Zagreb, 1953.
6. Karbić, Peter, *Posebnosti društvenog i gospodarskog razvoja: na razmeđu Sredozemlja i Srednje Europe*, Zbornik radova, Hrvatsko- ugarski odnosi 1102. – 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.
7. Klaić, Nada, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb, 1976.
8. Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1974., Druga knjiga
9. Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1974., Treća knjiga
10. Kontler, Laszlo, *Povijest Mađarske*, Srednja Europa, Zagreb 2007.
11. Macan, Trpimir, *Povijest hrvatskog naroda*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
12. Palosfalvi, Tamas, *Slavonski banovi u 15. stoljeću*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102.- 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.
13. Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, P. I. P. PAVIČIĆ, Zagreb, 2000.
14. *Povijest Hrvata*, Srednji vijek, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
15. Prlender, Ivica, *Sporazum u Tati 1426. Godine i Žigmundovi obrambeni sustavi*,

- Historijski zbornik, Društvo za Hrvatsku povijesnicu, Zagreb, 1992.
16. Raukar, Tomislav, *Hrvatska u dinastičkoj zajednici s Ugarskom 1102.- 1526.godine*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102.- 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.
 17. Smičiklas, Tade, *Poviest Hrvatska*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1882.
 18. Srkulj, Stjepan, *Izvori za Hrvatsku povijest*, Tiskara Hrvatske stranke prava, Zagreb, 1911.
 19. Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti Hrvatskog naroda*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1962.
 20. Šišić, Ferdo, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, 1902.
 21. Zsoldas, Atilla, *Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini*, Zbornik radova, Hrvatsko- mađarski odnosi 1102.- 1918., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.

16. Prilozi

1. Statut kralja Sigismunda izdan u Piacenzi 3. veljače 1432.

(Vjekoslav Klaić, Povijest Hrvata, II. knjiga, str. 144.)

2. Zaključci Slavenskog sabora od 1. svibnja 1432. (potvrđeni od bana Hermana Celjskog)

(Vjekoslav Klaić, Povijest Hrvata, II. knjiga, str. 144.)

3. Povelja kralja Sigismunda od 2. travnja 1398. kojom potvrđuje stariju darovnicu kojom daruje braći Morović posjede u Vukovskoj županiji

(Vjekoslav Klaić, Povijest Hrvata, III. knjiga, str. 65.)

4. Povelja kralja Sigismunda od 1. listopada 1402. kojom potvrđuje darovnicu mačvanskog bana Ivana Morovića

(Vjekoslav Klaić, Povijest Hrvata, II. knjiga, str. 352.)

Prilog 1: Statut kralja Sigismunda izdan u Piacenzi 3. veljače 1432.

Prilog 2: Zaključci Slavenskog sabora od 1. svibnja 1432. (potvrđeni od bana Hermana Celjskog)

Prilog 3: Povelja kralja Sigismunda od 2. travnja 1398. kojom potvrđuje stariju darovnicu kojom daruje braći Morović posjede u Vukovskoj županiji

Prilog 4: Povelja kralja Sigismunda od 1. listopada 1402. kojom potvrđuje darovnicu mačvanskog bana Ivana Morovića

